Mr. V. Janušonis, M.D
W 347 S 4948 C T H "G"
Dousman, WI 53118

1982 / BALANDIS - APRIL / Nr. 4(138) $1.00

ALp1752

LIETUVOS NACIONALINĖ M. MAŽVYDO BIBLIOTEKA

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

akiračiai

KULTŪRA IR BENDRUOMENĖ

VERTINTOJAI IR VERTINAMIEJI

Nėra lengva darbuotis kultūriniuose dirvonuose—sunku numatyti apčiuopiamus rezultatus ir tik labai retai tenka susilaukti visuomeninio pripažinimo, tuo labiau atpildo. Čia reikia nemažos laiko perspektyvos, kad galėtum pasidžiaugti, jog, štai, vienokios ar kitokios pastangos, dažniausiai anuomet buvusios nepopuliarios, šiandien davė pasigėrėtinai gerų vaisių. Spontaniško derliaus, bent kultūrinėje srityje, nėra pagrindo tikėtis. Todėl kultūrinio darbo praktikai, kurių žvilgsnis krypsta ne į ateities perspektyvą, bet į šiandienos blizgučių rankiojimą, kažin ar tinkamai atlieka savo užduotį? Šiuo atveju kalbame apie Klivelando LB Kultūros tarybą, kuri pagrindinį savo veiklos dėmesį kreipė ne į kultūrinio darbo organizavimą, bet kultūrinių reiškinių vertinimą, ne ilgalaikės kultūrinės politikos išryškinimą, bet parapijinių lietuvybės išlaikymo programų akcentavimą. Lietuviška saviveikla, be abejo, yra geras dalykas ir vadovybė turi tai skatinti. Betgi ar tai turi būti pagrindinis užsiėmimas tokios institucijos, kuriai patikėta kuone visos išeivijos kultūrinio potencialo ir resursų nukreipimas į aktualiausias kultūrinio darbo programas? Išeivijos visuomeninėje struktūroje K. Taryba atsakinga prieš ateinančias kartas už tai, ar, esamų galimybių ribose, buvo nukreiptas tinkama kryptimi išeivijos mokslinis ir kūrybinis potencialas ir sudaryta tinkamos sąlygos jam pasireikšti. Išeivijos darbuotojų vertinimas ir gerbimas, gerbtinųjų atrankai nepanaudojus labiau autoritetingo sąstato, nedaro pakankamai rimto įspūdžio. Ar ne vertėjo Klivelando vertinimo vienetui pagalvoti, kad vertintojas ir vertinamasis turėtų turėti tarpusavy kažką bendro ir prilygstančio arba, vulgariai kalbant, kad vertinamasis nejaustų gėdos prisipažinti, jog buvo tokių ir tokių asmenų įvertintas ir gavo iš jų medalį.

Kiek tokia atrankos, vertinimo ir gerbimo akcija turi reikšmės išeivijos kultūrai, geriausia parodo išeivijos muzikų atvejis. Savo kadencijos metu Klivelando K.T. spėjo apdovanoti ir pagerbti du muzikos srityje pasireiškusius darbuotojus: A. Mikulskį ir J. Žilevičių. Pirmiausia man kyla labai nekuklus klausimas, kodėl **dabar** reikėjo juos gerbti? Ar jie iki šiol buvo lietuvių visuomenės negerbiami, ar kas nors buvo bandęs siaurinti jų nuopelnus? Anaiptol ne! Ir p. Mikulskis ir p. Žilevičius yra ne kartą stovėję išeivijos scenose, besidžiaugdami visuomenės aplodismentais. Tai kodėl K.T. pareiga (ir pakankamas pretekstas) dar kartą juos vaišinti tais pačiais skanumynais? Ar nebūtų buvę kur kas prasmingiau, jei K.T. būtų pasirūpinusi išspausdinti numatomų pagerbti muzikų darbus arba suorganizuoti rimtą studiją apie jų įnašą į lietuvių muzikologiją? Pagaliau, jei K.T. horizontas labiau siejasi su parapijos ribomis, ar ne vertėjo prisiminti dar taip nesenai Klivelande gyvenusį ir ten mirusį kompozitorių J. Švedą, kurio individualios kompozicijos atkreipė Amerikos profesionalų muzikų dėmesį? J. Švedo šeimos ir jo draugų rūpesčiu yra sudarytas komitetas, rūpintis velionio muzikinio palikimo išspausdinimu. Klivelando K.T. iki šiol į tai dar neatkreipė dėmesio.

Šia proga prisimintinas dar nesenos praeities įvykis, kuris rišasi ir su kultūrinio darbo organizavimu, ir su išeivijos muzika. Tuometinio Kultūros fondo vadovo Anat. Kairio iniciatyva pas lietuvius kompozitorius buvo užsakyta keletas vienaveiksmių operų, žadant atlyginimo po 1000 dol. už kiekvieną. Praėjus 3 metams LB Krašto valdyba gavo 3 operas. Čikagos operos kolektyvas jas visas tris pastatė. Išeivijos visuomenė jas sutiko labai entuziastingai. Kiek tai liečia kompozitorius,—jie buvo ir atlyginti, ir pagerbti. O išeivijos visuomenė dėkinga visiems, kurie prisidėjo prie lietuviškos muzikos praturtinimo. Ar tai nėra kultūrinio darbo esmė?

Al. Vaškelis

BALSUOKIME

Šių metų gegužės 8-9 ir 15-16 dienomis JAV-se rinksime X-tąją šio krašto Lietuvių Bendruomenės tarybą ir atstovus į Pasaulio Lietuvių Bendruomenės seimą. Be abejo, tai rutiniškas mūsų gyvenimo įvykis. Tačiau iš tokių rutinų ir susideda demokratinis gyvenimas.

Moderniojoj Lietuvos ir lietuvių išeivijos istorijoj šitokia bendruomeninių rinkimų rutina yra lyg ir kažkas unikumas. Kada paskutinį kartą lietuviškame gyvenime turėjome laisvus, atvirus, visuotinus rinkimus? Ogi 1926 m. gegužės 8, 9 ir 10 dienomis, kai rinkome III-jį ir paskutinį nepriklausomos Lietuvos **demokratinį** seimą. Po to kurį laiką jokių rinkimų Lietuvoje iš viso nebuvo. Po to, nors ir apriboti, rinkome valsčių tarybas, kad šios „parinktų" Tautos vadui palankių kandidatų į 1936 m. seimą. Vėliau „rinkome" Maskvos jau išrinktą Liaudies seimą.

Atvažiavus į Ameriką teko susipažinti ir su šio krašto „mašinos politikos" sistema, plačiai paplitusia savivaldybėse, unijose ir . . . senųjų lietuvių išeivių organizacijose (kaip rinksi, kaip nerinksi, SLA prezidentu visvien P.P. Dargį išrinksi). Net ir dabartinis VLIKas, tiek daug apie demokratiją šnekėdamas, tvarkosi oligarchišku būdu.

Iš Vakarų Europos tačiau atsivežėme ir naują organizuoto mūsų visuomeninio gyvenimo formą—Lietuvių Bendruomenę. Joje įteisinome tokius rinkimus, kuriuose kandidatuoti ir balsuoti gali kiekvienas lietuvis, o laimi juos tie, kurie surenka daugiausia laisvų ir **lygios vertės** balsų. Atrodytų, kad šis paprastas, sveikas ir savaime suprantamas principas turėtų būti visiems priimtinas. Tačiau dar ir šiandien jo šalininkai puolami visokių „registruotų reorgų", kurie, kaip ir El Salvadoro marksistai, bando įrodyti, kad demokratija yra tik ten, kur nėra rinkimų.

Atkreipdami į bendruomeninių rinkimų reikšmę savo skaitytojų dėmesį, *Akiračiai* tuo pačiu nesiūlo ir neatmeta nei vieno kandidato ir nei vienos kandidatų grupės. Lietuvių visuomenei mes siūlome tik tokią mintį: balsuoti ne pagal kandidato stuomens tvirtumą ar veido grožį, ne pagal tai, ar jis „draugas" ar „priešas", o pagal tai, kiek jis nori ir sugeba atlikti bendruomeninio darbo pareigą. Balsuokime taip, lyg rinktume ne „Miss Lithuania" ir ne „Man of the Year", o atsakingus tarnautojus pagrindinės lietuviškos institucijos, kuriai patikėti svarbiausi bendriniai mūsų visuomeninio gyvenimo rūpesčiai.

Akiračių red.

turinyje

APIE ĮSTATYMO TEORIJĄ IR PRAKTIKĄ

Pokalbis su buvusiu Vilniaus universiteto teisės profesorium Josifu Moreinu.

VIENERI METAI LITERATŪROJE

Žvilgsnis į pereitų metų išeivijos poeziją.

VEIDU Į LIETUVĄ

Mobilizacijos stiprinimas. Kaip keliamas darbo našumas? Neišspręstas vyskupų klausimas.

DVIEJŲ TAUTOS DALIŲ SUSVETIMĖJIMAS

Kritiškas vokiečių diplomato žvilgsnis į savo tautos politinę realybę.

IŠEIVIJOS SPAUDOS APŽVALGA
KRITIKA IR POLEMIKA
LAIŠKAI, ATGARSIAI

SPAUDA IŠEIVIJOJE

IŠEIVIJA SPAUDOS VEIDRODYJE

KAM REIKALINGI SLAPYVARDŽIAI

Tai, ką *Drauge* (1982.I.25) rašo kažkoks J.V. Suduvo slapyvardžiu prisidengęs pilietis, mandagūs žmonės pavadintų netiesa, o gal ir šmeižtu. Štai kas ten rašoma:

Senosios generacijos Amerikos lietuvių visuomenė, turėdama nedidelį skaičių šio krašto aukštąsias mokyklas baigusių intelektualų, sugebėjo trumpu laiku surinkti milijoną parašų ir paskatinti JAV prezidentą pripažinti Lietuvos valstybę „de jure", nesamdydami svetimų firmų. Ir jie savo darbą atliko. O kur kitos jų pastangomis ir lėšomis sukurtos ir šiandien tebesilaikančios politinės, visuomeninės ir kultūrinės institucijos? Daugelio jų ir jų vaikaičių lietuviška savigarba ir šiandien yra gili. Retas iš jų, išskyrus komunistus, važinėja „Tėviškės" draugijos kvietimu ir finansavimu pamatyti rusų valdomą savo tėvų žemę. Jei važiuoja tai savo lėšomis. Tuo tarpu mūsų emigracijos kai kurie intelektualai, menininkai, rašytojai, ypač iš Bostono inžinieriai, jų žmonos jau tampa kasmetiniais „Tėviškės" draugijos svečiais okupuotoje Lietuvoje. Tėvynės nostalgiją visi lygiai jaučiame, bet sunku tikėti, kad jie tai daro pinigų trūkumo verčiami.

Nereikia daug pastangų atpažinti, prieš ką nukreiptas šis šmeižtas. Jau ne pirmi metai inžinierių ir mokslo darbuotojų ekskursijas į Lietuvą organizuoja bostoniškis inž. D. Šatas. Tačiau nei jo, nei jo ekskursijos dalyvių „Tėviškės" d-ja nefinansuoja ir jokių finansinių lengvatų neteikia. Priešingai, už visas paslaugas jiems, kaip ir kitiems turistams, tenka „Inturisto" b-vei užmokėti (ir tik doleriais).

Priešingai, negu tvirtina minėto šmeižto autorius, nei „Bostono inžinieriai", nei „jų žmonos" netampa kasmetiniais „Tėviškės" d-jos svečiais. Šiais metais minėtos inžinierių grupės į Lietuvą sovietai iš viso nebeįsileidžia, motyvuodami pablogėjusiais santykiais su JAV.

Mums atrodo, kad *Draugo* redakcija turėtų šiuos prieš D. Šatą nukreiptus šmeižtus atšaukti ir paskelbti, kas yra šių negarbingų prasimanymų autorius. Nes priešingu atveju už slapyvardžio slepiamus šmeižtus visuomenės akyse lieka atsakingi laikraščio redaktoriai.

KUTKUS APIE KUTKŲ

Dabartinis JAV LB pirmininkas V. Kutkus, atrodo, didelę dalį Bendruomenei skirto laiko praleidžia reklamuodamasis pats save, o ne visuomeninių problemų sprendimui. Jis labai tiksliai savo pranešimuose išskaičiuoja su kuo jis kalbėjosi, iš kur gavo ir kam pasiuntė sveikinimus, kokiuose minėjimuose dalyvavo ir kiek kartų pasakė sveikinimo kalbas. Paskutiniu metu jis net pradėjo rašyti straipsnius apie . . . Kutkų. Štai keli vėliausi savireklamos pavyzdžiai (*Draugas*, nr. 64 ir 73, 1982.III.23 ir 1982.IV.3):

Kovo 9 d. 1 val. po pietų JAV LB krašto valdybos pirm. Vytautas Kutkus ir Visuomeninių reikalų tarybos pirmininkė Aušra Zerr nuvyko į Amerikos Balso įstaigą. Jie tarėsi su lietuvių skyriaus vedėju Alfonsu Petručiu ir Jurgiu Blekaičiu. Taipgi ten susitiko buvusį „Draugo" redaktorių Liną Rimkų ir „Pasaulio Lietuvio" redaktorių Romą Kasparą. Pasidžiaugė jų gražiai dirbamu darbu, sužinojo jų pageidavimus, o po to drauge su Alfonsu Petručiu buvo priimti Amerikos Balso Europos skyriaus direktoriaus William Dickson.

Jo paprašėme, kad lietuvių programos būtų transliuojamos ilgesnėmis negu 19 metrų bangomis, nes ok. Lietuvoje sunku gauti aparatus labai trumpomis bangomis, be to tos bangos yra daug silpnesnės. Taipgi pageidavo, kad padažnintų transliacijų laiką ir padidintų lietuvių tarnautojų skaičių. (. . .)

Valstybės departamente 3:30 val. turėjome pasimatymą su Baltų skyriaus vedėja Mildred Patterson. Šiame pasitarime dalyvavo JAV LB krašto valdybos pirm. Vytautas Kutkus. Visuomenių reikalų tarybos pirmininkė Aušra Zerr ir narys Ernestas Raskauskas. Mildred Patterson į pasitarimą pakvietė ir Valstybės departamento teisių patarėją K.E. Malmbourg. (. . .)

Buvo malonu stebėti, kaip gražiai Aušra Zerr ir Ernestas Raskauskas rėmė Valstybės departamento pareigūnus prie sienos. Mes pareiškėme nuomonę, kad rusai tai daro, norėdami sukompromituoti ar išgąsdinti laisvėje gyvenančius lietuvius, pabaltiečius bei kitų pavergtų kraštų veikėjus, nes jiems jų veikla labai nepageidaujama. (. . .)

Washingtone buvo Lietuvių Bendruomenės pasitarimas bendruomeniniais klausimais. Dalyvavo vakare atskridęs PLB valdybos pirm. Vytautas Kamantas. JAV LB krašto valdybos pirm. Vytautas Kutkus, Visuomeninių reikalų tarybos pirmininkė Aušra Zerr ir nariai—Viktoras Nakas ir Ernestas Raskauskas, JAV LB krašto valdybos atstovas tarptautiniams reikalams Algimantas Gureckas, Lietuvių respublikonų pirm. Anatolijus Miliūnas, Jonas Talandis ir buvęs Pasaulio Lietuvio redaktorius Romas Kasparas.

Kaip ten kas ir ką rėmė prie sienos—ne tiek svarbu. Aišku tik, kad gerb. pirmininkas yra perdaug įsivėlęs į reklaminę propagandą.

IR BALTŲ LAISVĖS LYGA PRIDĖJO SAVO PIRŠTĄ . . .

J. Kojelis *Drauge* (nr. 72, 1982.IV.2) parašė ilgesnį propagandinį straipsnį apie Los Angeles mieste įkurtą Baltų Laisvės Lygą, kuri, pasisamdžiusi amerikiečių firmą, stengiasi iškelti Baltijos tautų laisvės reikalus Amerikos visuomenėje. Jis, tarp kitko, taip rašo:

Pradėdama savo veiklą, Amerikos Baltų Laisvės lyga painformavo pagrindinius lietuviškus veiksnius, prašydama sugestijų ir pasiūlydama savo talką. Palankaus atsiliepimo susilaukta iš Pasaulio Lietuvių Bendruomenės ir JAV Lietuvių Bendruomenės valdybų. Latvių ir estų centrinės organizacijos laikėsi neutraliai.

Šiuo metu iš neutraliųjų į rėmėjų eiles pereina latviai ir estai. Kaip naujos idėjos nešėja, Baltų Laisvės lyga turi sunkumų „įsipilietinti" Amerikos pabaltiečių visuomenėje, tačiau ir čia daroma pažanga. Pagausėjo aukų iš latvių ir estų. Stokojant darbo rankų ir dar vis pilnai neužbaigiant lygos organizacinės fazės, visuomenė nepakankamai informuojama apie lygos darbus. O tų darbų vykdoma nemažai. (. . .)

Visa visuomenė reiškė džiaugsmą, kad Lietuvos atstovybės Vasario 16 priėmime dalyvavo aukšto rango Valstybės departamento pareigūnas, valstybės sekretoriaus asistentas Elliott Abrams. Kad Baltų Laisvės lyga čia savo pirštą pridėjo, gali paaiškėti iš Abrams II.17 laiško Baltų lygos pirmininkui Antanui Mažeikai:

„Labai ačiū už Jūsų laišką, raginantį dalyvauti Lietuvos Nepriklausomybės dienos priėmime. Malonu pranešti, kad aš priėmime dalyvavau ir buvau pagerbtas suteikta galimybe tarti žodį ir pakelti tostą už Lietuvos nepriklausomybę. (. . .)

Kad dėl to „niekšiško projekto" vykdymo nervinasi Maskva, tai tik įrodo, kad „buliui gręžiama į akį". Darant kovo mėnesio apyskaitą, bus galima registruoti faktus, kad Baltų Laisvės lyga jau pramuša kanalus ir į įtakingus Baltųjų rūmų sluoksnius. Kad pradėtas darbas nesustotų, reikia skubios patriotinės visuomenės talkos.

Tokiais „pirštų pridėjimais" reklamuojasi daug veiksnių ir visi jie prašo „patriotinės visuomenės talkos", kitaip sakant—pinigų. Straipsnyje pripažįstama, kad latviai ir estai nerodo entuziazmo tos naujai įkurtos lygos veiklai. Lietuviai taip pat ne, išskyrus kelis žinomus Los Angeles gyvenančius ambicingus asmenis, kurie nori pasirodyti politiniais pranašais ir pasidaryti dar kelintuoju iš eilės veiksniu.

Mums tik neaiški JAV Liet. Bendruomenės pozicija tos lygos atžvilgiu. Kadangi Bendruomenė reklamuoja tos lygos rėmimą, tai kyla klausimas, kuriam tikslui veikia LB visuomeninių reikalų taryba, kuri politinėje veikloje atlieka nemažai darbų. Tų pačių darbų, kuriais reklamuojasi ir Baltų laisvės lyga.

Bendruomenė, klaidingai užsiangažavusi tą lygą remti, turi paaiškinti visuomenei savo užimtų pozicijų motyvus.

CENZŪRA AR BLOGAS SKONIS?

Klivelande Vasario 16 minėjime meninę programą turėjo atlikti Klivelando vyrų oktetas, bet vietos ALTa—minėjimo rengėjai—užvetavo jų atliekamą programą. Dėl to oktetas spaudoje paskelbė sekantį pareiškimą:

CLEVELANDO VYRŲ OKTETO PAREIŠKIMAS

Amerikos Lietuvių Tarybos Clevelando skyriaus valdybos pakviesti, sutikome atlikti meninę programą Vasario 16-tos minėjime 1982 vasario 14 Clevelando lietuvių Dievo Motinos Nuolatinės

akiračiai

(USPS 706 - 500)

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc., 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Subscription rates: $8.00 annually in the U.S., $8.00 in foreign countries; $1.00 per copy. Second class postage paid at Chicago, Ill.

•Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, L. Mockūnas, Z. Rekašius, dr. T. Remeikis, T. Venclova, H. Žemelis; spaudos grafika A. Kurausko.

•Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai.

•Metinė 10 numerių prenumerata JAV - se — $8.00; kituose kraštuose — $8.00; atskiro nr. kaina - $1.00. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

Pagalbos parapijos salėje. Apie mėnesį repetavom, sudarėm programą ir, ALTos Clevelando skyriaus valdybos prašomi, ją jiems pateikėm. Už savaitės minėjimo rengėjai mums pranešė, kad keturių dainų kompozitoriai būktai yra arba komunistai arba jiems nežinomi, neaiškūs.

Užaugę ir subrendę laisvame, demokratiškame krašte, Clevelando Vyrų Okteto nariai, pasipiktinę šiuo ALTos valdybos paranojiniu elgesiu, vienbalsiai nutarė tokios cenzūruotos programos atlikimo atsisakyti ir minėjime nedalyvauti.

Tos keturios cenzūruotos dainos yra: A. Kleinickio „Aguonėlė", B. Gorbulskio „Tavo vardas" ir „Žemė gintarinė" ir V. Gorino „Kaip aras pašautas".

Clevelando Vyrų Oktetas
Rytas Babickas, vadovas
Valdas Žiedonis, pirmininkas

Mums atrodo, jog čia ne tiek cenzūros, kiek blogo skonio reikalas. Štai pvz., Abelis Klenickis—vienas iš kompozitorių, be kurio dainų lyg ir nebegalima būtų išsiversti Vasario 16-tosios minėjime. 1941 m. Klenickis iš Lietuvos pasitraukė į Sov. Sąjungą. Nuo 1943 metų jis komunistų partijos narys. Kovojo „didžiajame Tėvynės kare". O kuo gi pasižymi Klenickio kūryba? Daugiausia tai kūriniai, kuriuose maždaug tiek pat marksizmo-leninizmo, kiek ir muzikos. Tai kantata „Marytė Melnikaitė" (apie bolševikų teroristinės grupės didvyrę, žodžiai S. Nėries), simfoninis ciklas „Didysis Tėvynės karas", „Partizanų daina", daina „Partija veda", „Virš laisvų arimų" ir t.t.

Nejaugi iš tikrųjų mes esame tokie kultūriniai skurdžiai, kad net Vasario 16-tosios minėjimuose nebegalime išsiversti be šitokių politkompozitorių . . .

LONDONO LIETUVIŲ NAMUOSE KGB AGENTAS?

Europos lietuvis (nr. 9, 1982.III.5) šitaip rašo:

Ir štai taip reikalus betvarkant, sprogo nauja bomba. Amerikos ir Kanados liet. laikraščiuose pasirodė sensacinga žinia: „Londono Lietuvių Namuose įsikūrė raudonas kampelis!" O prieš kelias savaites prie Londono lietuvių bažnyčios ir paštu buvo išplatintas paskvilis „Destroy the worm", kuriame buvo pasakyta dar daugiau: iš pustrečio tarnautojo, kurie dirba Londono Lietuvių Namuose vienas „yra žinomas ir iššifruotas KGB veikėjas. Randasi dar kitas—įtariamas, bet dar neįrodytas".

Dabar mums jau žinoma kas tą paskvilį platina. Apie tai kitoje vietoje rašo DBLS pirmininkas. Nėra daug abejonės ir dėl klausimo, kas tą sukirmijusią antį iškepė. Nors kai kam galėjo atrodyti, kad tai yra didelių patriotų darbas,—greit pasirodys, kad yra visiškai atvirkščiai.

Tai yra egoistų ir savanaudžių, siekiančių sugriauti mūsų sukurtą organizaciją, darbas. Prie jų drumzliname vandenyje bando pameškerioti ir paprasti provokatoriai. Savo darbu jie pasitarnautų ir mūsų priešui, nes sunaikintų tą lietuvių bastioną Europoje, kuris per „Europos Lietuvį" teikia krislelį vilties mūsų pavergtai tautai.

Siekdami savo tikslų mūsų tariamieji patriotai, pirmiausiai nori sugriauti DBLS ir LNB-vės vadovybės autoritetą. Tuo tikslu jie visais būdais juodina mūsų pasišventusius visuomenės veikėjus. Jų šėtoniškas darbas pasiekė net tokį laipsnį, kad aną dieną Lietuvių Sodyboje susirinkusi grupė čerkos draugų pasirašė „rezoliuciją", kurioje reikalaujama pašalinti iš DBLS-gos abiejų svarbiųjų organizacijų pirmininkus! Pažymėtina, kad tarp kitų Bachuso garbintojų tą raštą pasirašė ir toks asmuo, kurio pašaukimas reikalauja mokyti žmones dorybės.

Bendra išvada: žmonių gobšumas, alkoholizmas, korupcija ir nipotizmas nuvarė mus ant bedugnės krašto. Visa laimė, kad nedorų žmonių yra labai nedaug. Todėl yra gerų vilčių, kad blogis bus nugalėtas.

Tame pačiame numeryje K. Barėnas ir DBLS pirmininkas Z. Juras paskelbė tokius laiškus. K. Barėnas:

GANDAS NEATITINKA TIESOS

Per provincijos lietuvius iki mūsų atėjo žinia, kad DBLS pirm. Z. Juras skleidžia gandą, jog dabar iš kažkur kažkieno siuntinėjimąjį „Destroy the worm" pamfletą yra pagaminusi M. Barėnienė.

Parašiau DBLS centro valdybai laišką, reikalaudamas, kad tas būtų atšaukta, nes M. Barėnienė nieko bendra neturi su tuo pamfletu.

K. Barėnas

Z. Juro paaiškinimas:

p. K. Barėno tvirtinimas, kad aš skleidžiau minėtus gandus, neturi jokio pagrindo.

Tačiau įvairūs gandai D. Britanijos lietuviuose sklinda. Todėl, norėdamas užkirsti jiems kelią, esu priverstas pareikšti, kad DBLS Valdybos surinktomis žiniomis, paskvilį „Destroy the worm" platino londonietis Stasys Kasparas, siuntinėdamas jį paštu Londone ir provincijoje gyvenantiems lietuviams.

DBLS Valdyba bando išaiškinti, kuriais motyvais ir kas prisidėjo prie minėto paskvilio pagaminimo. Kai tas bus ištirta, piktadarių pavardės bus paskelbtos spaudoje.

Visų šitų „kirmėlių gaudynių" nebūtų buvę, jei pats DBLS pirm. Z. Juras nebūtų pradėjęs kitiems segioti „okupantui talkininkavimo" etikečių. O dabar matome, kaip nedidelėje D. Britanijos lietuvių bendruomenėje viena kvailystė gimdo kitą.

KAI NEBĖRA GĖDOS

Leonardas Dargis *Drauge* rašinėja ekonominiais klausimais. Dažnai tie jo rašiniai būna tokio žemo lygio, kad tiktų nebent *Naujienoms.* Štai kaip *Drauge* (nr. 31, 1982.II.6) Dargis „išaiškina" kas yra socialistai:

Socialistų
pagrindiniai bruožai

Socialistų, kaip pas šunis blusų, visur pilna. Kokiais vardais jie besivadintų, daugiausia susibūrę demokratų partijoj, jų yra ir respublikonų partijoj, taip pat kunigų tarpe, ypač įvairių pasiskirstymų protestantų kunigų tarpe, o visų daugiausia gausių biurokratų, valdininkų tarpe, žinių tarnyboj, žinoma, ir Hollywoodo tipo žmonių tarpe.

Šitokie išvedžiojimai, žinoma, neturi nieko bendra nei su socializmu, nei su kapitalizmu. Tai jau spaudos nuosmūkio apraiška. Nuosmūkio, kuris pasireiškia tuo, kad rašantysis visai neberodo pagarbos skaitytojui ir rašo taip, lyg skaitytojai būtų kokie nors puslaukiniai beraščiai, kuriems ką parašysi, tas bus gerai.

O socialistų tikrai pilna visur. Ir mūsų tautos istorijoje jų netrūksta. Socialistai pirmieji iškėlė Lietuvos nepriklausomybės mintį. Kartu su kitais jie rūpinosi tautos ateitimi Didžiajame Vilniaus seime. O 1918-tųjų Vasario šešioliktą ir socialistai, drauge su kitais Lietuvos Tarybos nariais, pasirašė Lietuvos nepriklausomybės atstatymo aktą.

Ar jiems taip pat skiriamas šuns blusų apitetas?!

Lietuviai — Europos tauta, su skirtinga politine tradicija ir patirtim. Todėl ir išeivijos spaudoje norėtųsi matyti savitą žvilgsnį, o ne vien konservatyviosios JAV spaudos pamėgdžiojimą

TAUTININKŲ VEIKĖJAS PRIEŠ LAISVĄ SPAUDĄ

Žinomas tautininkų veikėjas J. Jurkūnas buvo pagrindinis kalbėtojas Vasario 16 minėjime Čikagoje. Jis savo kalboje, (*Dirva,* nr. 8, 1982.II.25), be kitų klausimų, palietė ir vadinamo bendradarbiavimo su kraštu bei spaudos reikalus.

Jis šitaip kalbėjo:

1960 metais pradėjo mus varginti nesutarimai bendradarbiavimo klausimu—jie gal kiek atvėsinti. Vėliausia į šį kraštą atvykusiųjų—bet dar vargina mus iki šiandien. Vadinkim vienus konservatoriais—vadinkim antrus aktyvistais—jei konservatoriai rodytų daugiau tolerancijos, o aktyvistai neforsuotų kartais labai dirbtinai, to bendradarbiavimo skirtumai nepaprastai sumažėtų. Nemanau, kad bendradarbiavimo šalininkai ką nors laimėjo iki šiandien.

Bet į pabaigą 70 iki dabar mūsų publicistika pasiekė žemiausią laipsnį—niekinimą veikiančių organizacijų ir tų organizacijų vadovų. Žinau, kad paliečiau labai skaudžią temą ir man dėlto nebus lengvai atleista. Bet manau, kad vadinamos „teisybės" vardu prirašyta daug vedamųjų ir straipsnių, kurių tikrai lietuviškoje spaudoje galėjo, be jokio nuostolio lietuviškam darbui, visai nebūti. Turbūt ir lietuviškai spaudai dėl tokio kai kurios publicistikos lygio vargu ar yra naudos.

Laisvoje valstybėje vadovaujantieji turi ir kitų priemonių paaiškinti, o kartais ir atšaukti ir net sudrausti. Gi mūsų vadovaujantieji teturi tik moralinį autoritetą. Palyginus dėl mažmožių ar dėl nuomonių skirtumų naikinimas to autoriteto negali būt naudingas mūsų lietuviškam darbui ir gyvenimui.

J. Jurkūnas pavadino vienus konservatoriais, o kitus—aktyvistais. Pats būdamas aiškus konservatorius ir net reorgų simpatikas, jis į bendradarbiavimo ir spaudos klausimus pažiūrėjo iš vienos pusės. Jei jis tikrai sekė spaudą, ypač *Naujienas, Laisvąją Lietuvą* ir *Dirvą,* tai jis turėjo pastebėti, kad ne „aktyvistai" forsavo tą bendradarbiavimo klausimą, o kaip tik jo vadinamieji konservatoriai.

Pastaba dėl spaudos laisvės ir jos uždavinių demokratinėje visuomenėje rodo, jog J. Jurkūnas gyvena senos praeities prisiminimais, kai cenzorius galėjo pakeisti ar išbraukti skelbiamą straipsnį.

Aišku mūsų spauda nėra tobula. Priežasčių tam labai daug, bet joks veiksnys ar autoritetas laisvoje spaudoje nėra neliečiamas, ypač kai tas veiksnys ar autoritetas nepaiso visuomenės opinijos. Tačiau J. Jurkūnas, kuris norėtų uždėti spaudai nasrus, neturėtų perdaug skųstis, nes išeivijoje yra laikraščių, įsivedusių partinę cenzūrą.

Pavyzdžių toli ieškoti nereikia. Imkime jo partijos organą *Dirvą,* kuri įsivedusi cenzūrą net prieš savo idėjos narius. Štai *Akiračių* red. yra gavusi Br. Nemicko straipsnį, kuris net po pataisymų, negalėjo pasirodyti *Dirvos* puslapiuose, nes jo spausdinti neleido ALT s-gos pirmininkas.

Vyt. Gedrimas

ŪKIS

DARBO NAŠUMO KĖLIMAS

Pogrindžio Perspektyvų *21 nr. (1980) yra išsamus B. Stasiukaičio straipsnis apie sovietinių piliečių konstitucines teises ir tikrovę. Savo pastabose apie piliečių teisę į darbą (konstitucijos 40 str.) jis rašo: „Pas mus bedarbio sąvoka neegzistuoja. Be to, darbininkas už savo sąžiningą darbą, palyginus su pramoninių kapitalistinių valstybių darbininkais, gauna keliariopai mažesnį atlyginimą. Jį negailestingai eksploatuoja ne pramonininkas, o valstybė. Ir vietos (profsąjungos) komitetų paskirtis—ne darbininkų reikalų gynimas, o dirbančiųjų mobilizavimas partijos ir vyriausybės penkmečio užduotims vykdyti bei socialinėms lenktynėms organizuoti. Socialistiniai lenktyniavimai tai Stalino įvesta darbininkų eksploatacijos forma—už tą patį atlyginimą išspausti iš darbininko kiek galima daugiau gamybos, t.y. padidinti išdirbio normą. Tarybų Sąjungoje išdirbio normų didinimas yra viena iš svarbiausių priemonių darbo našumui kelti ir darbo klasės „politiniam sąmoningumui" ugdyti".*

Šį karta pateiksime dvi kitas darbo žmonių išnaudojimo priemones, žymias atlyginimo už darbą nemokėjimu. Čia prisimena kapitalistinis dėsnis, kad nėra pietų už dyką. Sovietinėje santvarkoje, tačiau, ne darbininkas pats moka už patarnavimus, bet jo uždirbtas pinigas yra valstybės naudojamas, dažnai kaip politinis instrumentas, padaryti darbo žmogų visiškai priklausomu valdančiąjai oligarchijai. Pažvelkime į „komunistinį šeštadienį" ir „trečią semestrą" kaip tokios santvarkos atspindį.

Štai Tiesa *1982 m. kovo 21 d. paskelbė Lietuvos KP Centro Komiteto nutarimą „Dėl komunistinės šeštadienio talkos surengimo":*

Lietuvos KP Centro Komitetas pritarė Vilniaus Lenino ordino atraminio parodomojo namų statybos kombinato, Vilniaus lokomotyvų depo, Šiaulių Tarybų Lietuvos 40-mečio televizorių gamyklos, Kauno A. Šiaučiūnaitės trikotažo gamybinio susivienijimo ir kitų pirmaujančių respublikos kolektyvų darbininkų, inžinerijos-technikos darbuotojų bei tarnautojų, palaikiusių patriotinį Maskvos miesto darbo žmonių kreipimąsi 1982 metų balandžio 17 dieną surengti komunistinę šeštadienio talką Vladimiro Lenino gimimo 112-ųjų metinių garbei, iniciatyvai.

Ministerijos ir žinybos, partijos miestų ir rajonų komitetai, miestų ir rajonų vykdomieji komitetai, pirminės partinės, profsąjungų ir komjaunimo organizacijos įpareigotos imtis organizacinio ir politinio masinio darbo ir suruošti balandžio 17 d. šeštadieninę komunistinę talką. Nukreipti gamybinių kolektyvų pastangas tam, kad tą dieną būtų pasiektas aukščiausias darbo našumas, visa produkcija gaminama daugiausia iš sutaupytų žaliavų, medžiagų, kuro bei energijos, panaudojami nauji rezervai. Taip dirbti ragina TSKP XXVI suvažiavimo, TSKP CK 1981 metų lapkričio plenumo nutarimai. Ši diena turi tapti svarbiu socialistinio lenktyniavimo, siekiant deramai sutikti TSRS įkūrimo 60-metį, etapu.

Masinės informacijos ir propagandos priemonės įpareigotos plačiai nušviesti patriotines darbo žmonių iniciatyvas, pirmaujančių kolektyvų patyrimą ruošiantis komunistinei šeštadienio talkai, rodyti ekonomijos ir taupumo, kūrybinės pažiūros į darbą pavyzdžius. (. . .)

Antai namų statybos kombinato kolektyvas nutarė talkos dieną atlikti statybos montavimo darbų už 30 tūkstančių rublių, pagaminti pramonės produkcijos už 35 tūkstančius rublių. Į penkmečio fondą kolektyvas įneš 6000 rublių darbo užmokesčio ir 2600 rublių pelno.

Lokomotyvų depo kolektyvas nutarė pervežti 165 tūkstančius tonų liaudies ūkio krovinių, suremontuoti 5 šilumvežius. Tai žymiai viršija vidutinį paros išdirbį. Tą dieną bus dirbama daugiausia sutaupytomis medžiagomis ir kuru, numatyta sutvarkyti teritoriją.

Šiaulių televizorių gamyklos darbininkai ir tarnautojai komunistinės šeštadienio talkos dieną įsipareigojo pagaminti 400 juodai baltų ir 150 spalvotų televizorių. Beveik trečdalis jų bus pagaminta iš sutaupytų medžiagų.

Kauno A. Šiaučiūnaitės trikotažo susivienijimo kolektyvas, pritardamas maskviečių iniciatyvai, nutarė talkos dieną pagaminti produkcijos už 85 tūkstančius rublių. Iš anksčiau sutaupytos žaliavos bus išleista apie 2 tūkstančiai trikotažo gaminių ir 10 tūkstančių kvadratinių metrų tiulio.

Pasirodo, jog nemokamas mokslas taip pat iš tikrųjų yra apmokamas pačios liaudies ir studentų. Š.m. kovo 25 d. prasidėjęs Lietuvos komjaunimo suvažiavimas išklausė tos organizacijos Centro komiteto pirmojo sekretoriaus P. Ignoto pranešimą. Įdomu, kaip Ignotas aiškina, kad neapmokamas darbas yra „politinis ugdymas" (Tiesa, 1982 m. kovo 26 d.):

Svarbi būsimųjų specialistų socialinio-politinio rengimo sudėtinė dalis dabar yra visuomeninė politinė praktika. Išbandyta studentų ir moksleivių visuomeninio aktyvumo skatinimo priemone tapo „trečias darbo semestras". Per ataskaitinį laikotarpį studentiškuose būriuose dirbo daugiau kaip 36 tūkstančiai vaikinų ir merginų. Svarbiausiose statybose respublikoje ir už jos ribų jie atliko darbų už 65 milijonus rublių. Nuveiktas didelis politinis masinis ir kultūrinis darbas.

Studentų darbo vertė tuo prašoka net valstybės skirtas lėšas aukštajam mokslui, kurios 1979 m. sudarė apie 48 milijonus rublių (pagal Lietuvos TSR liaudies ūkis per 40 metų, *Vilnius, 1980, p. 256)* ■

KATALIKŲ BAŽNYČIA

VYSKUPŲ KLAUSIMAS NEIŠSPRĘSTAS

Nuo pat LKB Kronikos *pasirodymo, pogrindžio katalikai—kunigai ir aktyvistai pasauliečiai, užėmė griežtą liniją dėl naujų vyskupų skyrimo. Visų pirma reikalaujama visiško egzilų vyskupų Steponavičiaus ir Sladkevičiaus grąžinimo į pareigas; antroje vietoje priešinamasi naujų vyskupų skyrimui, nes, disidentų nuomone, valdžia leis skirti tik tokius vyskupus, kurie pataikaus valdžiai ir tuo griaus bažnyčią iš vidaus.*

Patikimi šaltiniai teigia, ir tai didele dalimi patvirtina čia pateikiami LKB Kronikos *pranešimai, kad praėjusių metų bėgyje buvo bandyta rasti susitarimą tarp Vatikano ir sovietinės valdžios, tikslu normalizuoti hierarchijos klausimą. Šioks toks kompromisas buvęs išdirbtas: egzilai vyskupai turėję grįžti į pareigas, tik kitose vyskupijose (vysk. Steponavičius iš Vilniaus į Kaišiadoris, vysk. Sladkevičius iš Kaišiadorių į Vilkaviškį). Turėjo būti įšventinti trys nauji vyskupai. Kiek yra žinoma, jų tarpe būtų buvęs Telšių vyskupijos valdytojas kun. Vaičius ir Vilniaus arkivyskupijos valdytojas kun. Gutauskas. Trečiojo kandidato pavardė nežinoma. Vysk. L. Povilonis, kaip Lietuvos vyskupų konferencijos pirmininkas, atvežė į Vatikaną kandidatų pristatymus. Bet tuo pačiu metu vysk. Steponavičius parašęs griežtą protestą popiežiui Jonui Pauliui dėl kandidatų. To pasėkoje popiežius neišdavė vyskupų skyrimo bulių. Taip hierarchijos klausimo sutvarkymas ir liko toliau kabėti ore.*

Ar tokia padėtis Lietuvos Katalikų bažnyčioje yra pageidautina ar ne,—ne mums spręsti. Įdomu ir reikšminga, tačiau, kad sovietinė valdžia atrodo buvo linkusi šiuo klausimu eiti į šiokį tokį kompromisą. Šis epizodas taip pat rodo, kad ištremtasis vyskupas Steponavičius Vatikano yra laikomas labai aukštoje pagarboje (gal jis ir yra tas slaptasis kardinolas?) ir kad jis net tremtyje būdamas vaidina vieną iš svarbiausių rolių šiandieniniame bažnyčios gyvenime.

Pateikiame paskutinių įvykių aprašymą, kaip jis pristatytas LKB Kronikoje, *(1981 m., nr. 50).*

Maskva šiais metais „sutiko" sugrąžinti į darbą be teismo daugiau negu 20 metų tremtyje laikomus vyskupus—Vilniaus arkivyskupijos vysk. Julijoną STEPONAVIČIŲ ir Kaišiadorių vysk. Vincentą SLADKEVIČIŲ . Užsienio diplomatai ne kartą patiki gera Maskvos valia, tačiau Lietuvoje, kur tikintieji kasdien susiduria su valstybinio ateizmo klasta bei veidmainyste, kiekvienas sovietinės valdžios „geros valios" gestas kelia susirūpinimą. Šiuo atveju susirūpinimą kėlė ypatingos priežastys.

Maskva pareikalavo, kaip sąlygą tremtinių vyskupų įdarbinimui pakonsekruoti tris naujus, sovietinės valdžios parinktus kandidatus. Ne bažnytinės vyriausybės, o sovietinės valdžios parinkti kandidatai ir buvo pristatyti Apaštalų Sostui. Beliko Apaštalų Sostą įtikinti, kad nauji kandidatai yra tinkami toms pareigoms, o šis tremtinių vyskupų įdarbinimo ir naujų vyskupų paskyrimo projektas esąs pozityvus aktas ir Lietuvos Katalikų Bažnyčiai būsiąs naudingas. KGB talkininkai gerai atliko šią užduotį ir liepos mėn., po Liurdo Eucharistinio Kongreso, pasidarė aišku, kad sovietinė valdžia savo tikslą jau beveik pasiekė—jos pasiūlyti kandidatai į vyskupus Apaštalų Sosto yra arba pačiu artimiausiu laiku tikriausiai bus nominuoti vyskupais. Ši žinia Lietuvos katalikams buvo bene pati skaudžiausia per visą pokario laikotarpį. Lietuvos Katalikų Bažnyčia pokario metais pergyveno visus galimus persekiojimus; buvo kalinami ir net šaudomi vyskupai, šimtai kunigų ėjo Gulago keliais, sovietinė spauda pylė pamazgas ant kunigų ir Bažnyčios, administracinis sovietinės valdžios aparatas kaip replėmis laikė suveržęs bet kokią religinę veiklą, tačiau Bažnyčia nežuvo ir pasirodė labai gyvybinga.

Pats skaudžiausias pokario laikotarpio Lietuvos kunigų ir tikinčiųjų išgyvenimas—tai Bažnyčios griovimas iš vidaus pačių ordinarų ir kunigų, talkininkaujančių KGB, rankomis. Šitai yra baisiau, negu kalėjimai, pašalinimai iš pareigų ir kt. prievartinės priemonės.

Niekada Lietuvos kunigai neužmirš, kaip Kurijos perduodavo sovietinės valdžios nurodymus pašalinti vaikus nuo altoriaus ir iš procesijos, atsisakyti katekizacijos, nelankyti tikinčiųjų. Panašiai, niekada Lietuvos katalikai, kentėję už Bažnyčią ir Tėvynę, nesupras, kaip kunigas galėjo užsieniui kalbėti apie religijos laisvę arba tylėti apie persekiojimus sovietinėje Lietuvoje, kaip kunigas, apsivilkęs sutana, galėjo „ginti taiką" įvairiuose taikos šalininkų forumuose? Komunistinių kraštų tikintys piliečiai žino šios „taikos" vertę—tai yra klasta ir apgaulė ir kiekvieną, bet kuo palaikantį šį šlykštų melą, laiko išdaviku.

Jau nuo Filadelfijos Eucharistinio Kongreso įžvalgesni kunigai juto, kad bedieviai ruošia Lietuvos Katalikų Bažnyčiai naują smūgį. Kai kurie dvasiškiai uoliai talkino realizuojant šiuos planus. Atrodo, kad Religijų reikalų tarybos įgaliotinio įstaigos nusiųsta į Liurdą Lietuvos kunigų delegacija labai gerai pasitarnavo Maskvai, klaidingai informuodama Apaštalų Sostą apie kandidatus į vyskupus.

Rugsėjo mėn. pasklido žinia, kad

vysk. L. POVILONIS už savaitės ar dviejų vyksta į Romą ir tikrai parveš šv. Tėvo bules naujų vyskupų konsekracijai. Kai jau beveik neliko vilties užkirsti nelaimei kelią, visų vyskupijų kunigų tarybos ir kunigų grupės dar kartą kreipėsi į vysk. L. POVILONĮ, išreikšdamos savo didelį susirūpinimą ir aiškindamos, kad bedievių pasiūlytas planas tikrai nepasitarnaus Lietuvos Katalikų Bažnyčios labui.

Rugsėjo 23 d. vysk. L. POVILONIUI išvykstant į Romą, KGB talkininkai kunigai kalbėjo:

— Dabar pamokysime vyskupą STEPONAVIČIŲ ir „veikėjus"! . . . „Veikėjai" eina prieš Popiežių . . . Jie skaldo Lietuvos kunigų vienybę . . .

Tuojau buvo pradėta skubiai ruoštis vyskupų konsekracijai, **o apie tremtinių vyskupų—J. STEPONAVIČIAUS ir V. SLADKEVIČIAUS įdarbinimą—nė žodžio**, tarsi šių tremtinių problema Lietuvoje būtų išspręsta.

Spalio 16 d. kandidatai į vyskupus kviesdami į konsekracijos iškilmes, aplankė vysk. KRIKŠČIŪNĄ, vyskupus tremtinius ir Latvijos vyskupus. Vyskupai tremtiniai J. STEPONAVIČIUS ir V. SLADKEVIČIUS į konsekracijos iškilmes vykti atsisakė. Vysk. V. SLADKEVIČIUS Kauno arkivyskupijos generalvikarui rašė:

„Jūsų Prakilnybe,

Nuoširdžiai atsiprašydamas pranešu, kad iškilmėse, į kurias Jūs maloniai mane pakvietėte, negalėsiu dalyvauti.

Pagrindinė priežastis yra tai, kad mūsų abiejų: vysk. Julijono ir mano padėtis dar nepasikeitusi ir mes tebelaikomi tremties sąlygose. Netinka vaidinti laisvus, kai tokiais dar nesame. Dalyvaudami iškilmėse sudarytume įspūdį, kad mūsų padėtis jau sutvarkyta, kai ji, deja, tokia dar nėra.

Šventimų skubotumas mums kelia rimtą įtarimą, kad norima tik pasinaudoti mumis, o mūsų reikalą vėl nustumti tolyn.

Nėra abejonės, kad būtų labai gražus ir reikšmingas broliško solidarumo gestas, jei jūs visi trys oficialiai pareikštumėte savo pageidavimą atidėti šventimus iki to laiko, kai sukliudytieji broliai pradės eiti jiems skirtas pareigas.

Reiškiu Jums savo brolišką pagarbą ir meilę

Vysk. Vincentas SLADKEVIČIUS"
1981.X.20

Spalio 14 d. Kauno Arkikatedros klebonas Pranciškus JUOZAPAVIČIUS Telšių Kurijoje prie aštuonių dekanų pareiškė, kad spalio 16 d. Vatikano radijas paskelbs naujų vyskupų pavardes ir konsekracijos datą, o Kauno katedroje apie Šventimus bus paskelbta spalio 17 d. Su didele baime kunigai ir aktyvesni tikintieji laukė to šeštadienio vakaro Vatikano radijo laidos.

Panevėžio katedroje, Vilniaus šv. Mykolojaus bažnyčioje ir kitur kunigai paskelbė, kad naujų vyskupų konsekracija įvyks spalio 25 d. Kauno arkikatedroje.

Spalio 17 d. kandidatai į vyskupus Palūšėje pradėjo rekolekcijas, tačiau po kelių dienų jas nutraukė, nes paaiškėjo, kad vysk. L. POVILONIS neparvežė konsekracijos bulių. Ši žinia bematant apskriejo Lietuvą—visi džiaugėsi, kad bedievių planai tikriausiai sužlugo. Į dangų kilo padėka Dievui, kad išgelbėjo Lietuvos Katalikų Bažnyčią iš didelės nelaimės, kurios pasėkas net sunku buvo pramatyti. Maskva norėjo susprogdinti didelę bombą: priglušinti Lietuvos kunigus ir tikinčiuosius—Vatikanas laimina ne kovojančius už Bažnyčią, o KGB talkininkus. Sovietinė valdžia, parinkdama kandidatus į vyskupus, norėjo ne tik turėti daugeliui metų tinkamų bendradarbių, bet tuo pačiu sugriauti Apaštalų Sosto autoritetą bei palaužti kunigų ir tikinčiųjų kovos dvasią. Įgyvendintas Maskvos projektas būtų be žodžių kalbėjęs, kad Apaštalų Sostas nevertina už tikėjimą išlieto lietuvių vyskupų kraujo, nevertina visų tų, kurie už Bažnyčią ėjo ir tebeeina Gulago kančių keliais, nevertina tų, kurių dėka Lietuvos Katalikų Bažnyčia vėl atgimsta, o palaiko tuos, kurie įsipainioję į KGB voratinklį, ne ganytojai, o samdiniai, neša Bažnyčiai ir tikintiesiems neįsivaizduojamą žalą.

— Kam kovoti, kam stengtis, jei Apaštalų Soštas neparemia kovojančių, o palaiko išduodančius švenčiausius dalykus?—panašūs klausimai, kaip baisi pagunda, būtų iškilusi daugelio sąmonėje. Ar daugelis būtų supratę, kad kaltas ne Apaštalų Sostas, o tik KGB talkininkai, prisidengę Liurdo „maldininkų" ir kitokiais vardais, pastoviai apgaudinėjantys Apaštalų Sostą?

Tarp kita ko, sovietinė valdžia tremtinių vyskupų rimtai įdarbinti, atrodo, net nesiruošė—jai buvo svarbiausia kuo greičiau gauti naujus, sau naudingus, vyskupus. Jeigu sovietinė valdžia norinti ir yra tvirtai nutarusi leisti tremtiniams vyskupams—Julijonui STEPONAVIČIUI ir Vincentui SLADKEVIČIUI eiti savo pareigas, apie savo sprendimą turėjo jiems pranešti dar prieš išvykstant vysk. L. POVILONIUI į Romą. Tačiau nė vienas sovietinės valdžios pareigūnas nė vienu žodeliu apie tai neužsiminė. Tik vienas kitas KGB bendradarbis kunigas skleidė dezinformaciją, jog tremtiniai vyskupai jau galį užimti naujas pareigas, tačiau patys nenorį tai padaryti.

Tikriausiai, sovietinės valdžios planas buvo toks: pasinaudojant Apaštalų Sosto noru įdarbinti tremtinius vyskupus, pravesti į vyskupus sau tinkamus kandidatus, o po to „derėtis" su tremtiniais—**leisime dirbti, jei mums dirbsite**. Aišku, kad tremtiniai vyskupai su šitokiomis sąlygomis nebūtų sutikę; po tiek kančios metų suniekinti pačius save prieš tautą ir tikinčiuosius, elgtis prieš sąžinę, išduoti švenčiausius įsitikinimus! Ir tikriausiai vėl būtų pasikartojusi 1969 m. vyskupų tremtinių „įdarbinimo" istorija. Prieš 12 metų sov. valdžia irgi žadėjo leisti tremtiniams vyskupams eiti savo pareigas, bet reikalavo melo ir paklusnumo duoklės. ■

KARINĖ TARNYBA

MOBILIZACIJOS STIPRINIMAS

Nuo 1982 m. sausio 1 d. įsigaliojo pakeistas karinės tarnybos atlikimo įstatymas. Kaip žinoma, Sovietų Sąjungoje yra universali karo tarnybos prievolė vyrams. Atrodo, kad nauji nuostatai siekia dviejų pagrindinių tikslų. Pirma, bandoma stiprinti jaunuolių karinį paruošimą dar prieš pašaukimą tarnybon. Antra, yra gerokai apribojamos atidėjimo ar atleidimo nuo karinės tarnybos (ypač studentams) taisyklės. Galimas daiktas, kad tai daroma ne vien kariniais sumetimais. Kaip žinome iš Amerikos patirties, karinės tarnybos atidėjimo taisyklės gali būti išnaudotos privilegijuotų sluoksnių šiai pareigai išvengti ir tuo piktinti liaudį. Tik vietiniai galėtų pasakyti, kiek šis motyvas yra įveltas į taisyklių pakeitimus.

Šiek tiek detalių apie naujas taisykles paskelbė Tiesoje *(1982.III.20) Lietuvos TSR karinis komisaras gen. V. Mickevičius, kurio užduotis yra ruošti jaunimą karinei tarnybai ir tvarkyti mobilizacijos bei naujokų ėmimo reikalus. Štai ištraukos iš jo straipsnio:*

Didelis dėmesys priimtuose pakeitimuose skiriamas jaunimo parengimo karinei tarnybai gerinimui. Antai įstatymo 18 straipsnyje, kur kalbama apie karinių-techninių specialistų parengimą, dabar pabrėžiama: „Miestuose specialistai TSRS Ginkluotosioms Pareigoms rengiami neatitraukiant nuo gamybos. Parengimo laikotarpiu besimokantiems jaunuoliams įvedama sutrumpinta darbo diena sutinkamai su taisyklėmis, kurias numato galiojantys įstatymai darbininkų jaunimo mokyklose besimokantiems darbininkams ir tarnautojams, o pasiruošimui egzaminams ir jų laikymui suteikiamos 7-15 dienų atostogos (priklausomai nuo specialybės ir mokymo programų) paliekant darbo užmokesčio vidurkį pagrindinėje darbovietėje". (. . .)

Padarytas pakeitimas įstatymo 34 straipsnyje dėl šaukimo į tikrąją karinę tarnybą atidėjimo ryšium su šeimynine padėtimi. 1967 metų TSRS įstatyme „Dėl visuotinės karinės prievolės" buvo nurodoma, kad jeigu šaukiamasis tėvams mirus, jiems ilgai sergant arba dėl kitų svarbių priežasčių ne mažiau kaip 10 metų buvo išlaikomas kitų asmenų, tai tuo atveju jie prilyginami tėvams, o šaukiamajam atidedamas šaukimas įstatymo numatytomis sąlygomis. Dabar šis laikas sutrumpintas iki 5 metų.

Esminiai pakeitimai padaryti įstatymo 35-ajame straipsnyje dėl šaukimo į karinę tarnybą atidėjimo mokslui tęsti. Nuo šiol šaukimas atidedamas tik dieninių (akivaizdinių) aukštųjų mokyklų, įtrauktų į TSRS Ministrų Tarybos patvirtintą aukštųjų mokyklų sąrašą, studentams. Mūsų respublikoje į šį sąrašą įtraukti tik Lietuvos žemės ūkio akademija ir Kauno valstybinis medicinos institutas. Šių aukštųjų mokyklų studentams šaukimas į karinę tarnybą atidedamas tuo atveju, jeigu jie mokosi jose nuo pirmojo kurso. Asmenys, pašalinti iš aukštųjų mokyklų už blogą pažangumą, nenorą mokytis arba už nedrausmingumą, praranda teisę, kad jiems būtų pakartotinai atidėtas šaukimas mokslui tęsti. (. . .)

Naujojoje įstatymo redakcijoje numatytos lengvatos piliečiams, atitarnavusiems nustatytą laiką Tarybinėje Armijoje. Paleistieji iš tikrosios karinės tarnybos dabar naudosis pirmumo teise stojant į aukštąsias ir specialiąsias vidurines mokyklas arba teise tęsti mokslą toje mokymo įstaigoje ir tame kurse, iš kurio jie buvo paimti į karinę tarnybą. Kariškiai, po demobilizacijos nukreipti į aukštąsias mokyklas ir specialiąsias mokymo įstaigas su karinių dalių vadovybės rekomendacijomis, bus priimami į šias mokslo įstaigas be konkurso su ta sąlyga, jeigu stuojamuosius egzaminus išlaikys be dvejetų. Specialybių, į kurias paleisti į atsargą kariškiai bus priimami be konkurso, sąrašą tvirtina Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija (sąrašas ruošiamas). ■

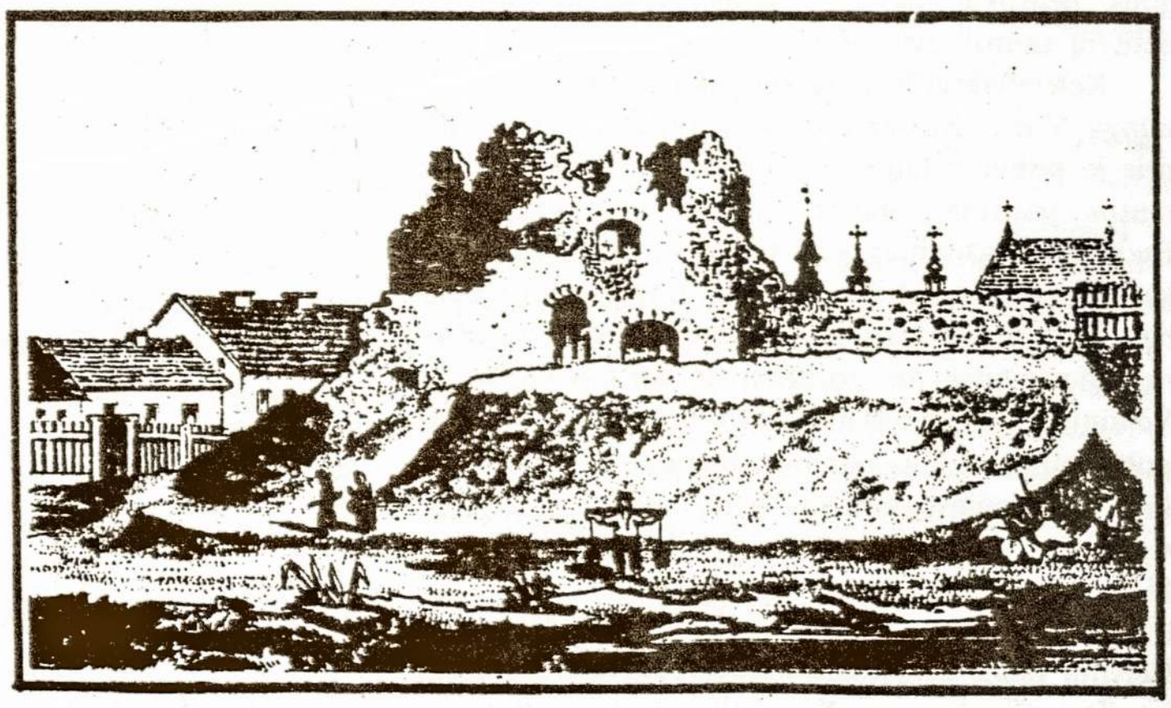

Taip prieš 100 metų atrodė Kauno pilis (iš naujai atrastų litografinių graviūrų rinkinio, žiūr. Švyturio *1982 m. nr. 3)*

ATSISVEIKINIMO ŽODŽIAI VINCUI RASTENIUI

Vasario 25 d. New Yorke mirė Vincas Rastenis. Su velioniu atsisveikinta vasario 28 d. Atsisveikinimą pradėjo religine ir paguodos mintimi Emilijos ir Vinco Rastenių šeimos draugas kun. Jonas Pakalniškis.

Atsisveikinimui vadovavęs Bronius Bieliukas pareiškė, kad beveik kiekvieno žmogaus gyvenime būna tragiškų momentų. Turėjo jų Emilija ir Vincas Rasteniai. Pati skaudžiausia šios šeimos tragedija prasidėjo beveik prieš trejus metus. Tačiau net giliausia Emilijos Rastenienės meilė ir nuostabus atkaklumas neįstengė nugalėti ligos, kuri ištiko Vincą Rastenį—žmogų, lietuvį, nepriklausomos Lietuvos ir išeivijos iškilų žurnalistą, patriotą, kalinį, rezistentą, enciklopedininką, bendruomenininką, tautininką; žmogų, teisingai vertinusį žmones ir įvykius, ypač okupuotoje Lietuvoje, rėmusį joje pasilikusiuosius ir globojusį čia apsilankiusiuosius.

Po to atsisveikinimo poetas Stasys Santvaras, atvykęs iš Bostono, Lietuvių enciklopedijos leidėjo Juozo Kapočiaus, redaktorių, administratorių ir kai kurių bičiulių vardu. Jūratės Statkutės de Rosales (iš Pietų Amerikos) žodį skaitė jos sesuo Danutė, tik ką atskridusi iš Venecuelos. Po jos atsisveikino Zenonas Rekašius *Akiračių* bei *Metmenų* žurnalų, Šviesos-Santaros federacijos ir šermenis atvykusių draugų vardu — inž. Valdo Adamkaus iš Čikagos ir dr. Vytauto ir Ritos Kavolių iš Carlisle, Penn. Pabaigoje atsisveikino dr. Bronius Nemickas Amerikos

St. Santvaras:

Tave man mini žmonės ir daiktai:
Tai šypsnio šilima svaigina, tai raukosi piktai! —
Tokia esi, tokia esi, žmogaus kelione,
Tai prarajos, tai vėl žali krantai . . .

Mūsų bičiulis, draugas, artimas ir tėvynainis Vincas Rastenis, beveik tris metus sunkiai kovojęs su baisia liga, mirė. Jis išėjo į gūdų Anapus, kurio mes nė vienas nematėm ir nepažįstam.

Rastenio mirtis — kiekvieno sąmoningo lietuvio skaudus praradimas. Sopulingas praradimas žmonai Emilijai, broliui Jonui bei šeimai, giminėm ir artimiem draugam, sunkus praradimas ir Velionio priešininkam, nes su Vincu Rasteniu buvo prasminga stoti į ginčą, į disputą, į kovą, su juo buvo galima ieškoti Tiesos ir Gėrio spindulių, kurių perteklius žmogaus buvimo aruoduose beveik niekad nesusikrauna. Ir mirusio gyvenimas buvo toks, kaip pradžioj tarta: „tai prarajos, tai vėl žali krantai".

Vincas Rastenis — teisininkas, valstybininkas, publicistas, visuomenininkas, politikas, redaktorius, LE nuolatinis bendradarbis, parengęs tam leidiniui vertingų studijų, ir vieno tomo redaktorius, aukštųjų mokyklų lektorius, patriotas, Liubenkos, Butyrkų, Vilniaus ir Kauno kalėjimų kalinys, prievartinis išeivis. Daugumą čia ištartų žodžių turėtumėm pradėti didžiosiom raidėm. Ir anaiptol ne dėl to, kad šia liūdna proga būtų norima Vincą Rastenį liaupsinti, garbinti, apkrauti nebūtais darbais, o tik todėl, jog tai yra tiesa, kurią nedviprasmiškai atskleidžia Velionio darbai, kiekvienu atveju atlikti su dalyko pažinimu ir kompetencija.

Prigimtis, gal tiksliau — pasaulio Kūrėjas Vincą Rastenį apdovanojo regima gausa gabumų, talentų ir žmogaus būdo taurių privalumų:išmintim, tvirta valia, ryžtingom pastangom siekti išsimokslinimo viršūnių, principingumu, giliu žvilgsniu į žmogaus ir į tautos gyvenimo gelmes, rašytojo erudicija ir įžvalgumu, tolerantinga siela. Teisybė, lemtis neleido visiem velionio Vinco talentam bei sugebėjimam visa pilnatve atsiskleisti ir pražysti, neleido pasireikšti ypačiai tiem jo užmojam ir darbam, kurių galėjo sulaukti laisva ir nepriklausoma tauta. Tačiau ir tai, ką velionis Rastenis įveikė, ką jis parašė ir sukūrė, jau yra gilūs pėdsakai ne tik jo asmeniniame, bet ir lietuvių tautos gyvenime.

Keletą akimirkų stabtelkim ties ypačiai reikšmingą Vinco Rastenio veiklos versme, stabtelkim prie jo publicistinių raštų. Velionis buvo gilus savo tautos patriotas, gal tik dėl to ir tautininkas. Puikiai suprasdamas, kad kiekvieno rašto žmogaus kalba yra jo ginklas, jis visom žmogiškom jėgom buvo pasinėręs į gimtosios kalbos mokslą, sugebėjo pavyzdingai jos formom ir turtais naudotis. Velionis Vincas susikūrė individualų ir savaimingą publicistikos stilių, paremtą plienine logika, dalykiška ir plačius akiračius aprėpiančia argumentacija, kartais padabintą šypsniu ir ironija, o svarbiausia —jis susikūrė stilių, alsuojantį gyvu, taisyklingu ir jautriu lietuvių kalbos išraiškumu. Išeivijoj tokių savo rašto kalbos žinovų mes mažai teturime ir, kas ypačiai kelia nerimą—kasmet, kasmet jų gretos retėja. Vinco Rastenio mirtis—mūsų publicistikos ąžuolo mirtis.

Kitąmet sukaks šimtas metų, kai lietuviai pradėjo savo publicistinę kalbą kurti, atseit, kai prašvito dr. Jono Basanavičiaus *Aušra*. Ir, štai, kokia milžiniška pažanga per tą vieną amžių padaryta! Nūdien į rašto kalbą žiūrima analitinės filosofijos, logikos ir semantikos požiūriais. Velioniui Vincui Rasteniui ir tie požiūriai nebuvo svetimi. Kasdienine šneka šnekant, mūsų miręs bičiulis kiekvieną dalyką griebdavo už ragų, gilindavosi ir studijuodavo, problemą apžvelgdavo iš visų keturių pusių, o tik tada sėsdavo rašyti ir savo nuomonę tarti. Tik tokiu atsidėjimu, tik tokiu sąžiningumu ir pasirengimu Vincas Rastenis išpuoselėjo savo stilių, aprėpė itin plačius gyvenimo barus, paliko didžiai reikšmingą indėlį į lietuvių rašto ir kalbos kultūrą, patobulino, pagilino to žanro mintį ir išraišką.

Kas be ko, be gausių temų ir problemų, nagrinėtų su gilia apšvieta, kai kada velionis Vincas paskelbdavo kontroversinių rašinių. Žinau, tą jis nuoširdžiai darydavo, norėdamas sukelti ginčą, įžiebti karštą pokalbį, kad tokiu būdu būtų surasta daugumai artima ir priimtina teisybė. Deja, ir kai kurie skaitytojai, ir net kai kurie oponentai tų Rastenio „kėslų" nesuprasdavo, iškelti klausimai gan greitai užgesdavo, net nepakilę į šviesos ir tiesos ieškojimą. Tai būdavo skaudūs velionio Vinco apsivylimai, akivaizdžiai jam rodantys, kad emigracija yra tokia pelkė, kurios dumblas ir maurai beveik neįveikiami. Bet ar tie Velionio apsivylimai iš tikro yra sunki drama? Gal atvirkščiai—nors rinktinių Vinco Rastenio raštų tome, kurį nedelsiant reikėtų sudaryti ir išleisti, kontroversiniai jo rašiniai turbūt būtų atošveitos tų mūsų rūpesčių, kurių kartais mes nedrįstam net pajudinti.

Velionis Vincas Rastenis buvo plataus žvilgsnio vyras. Jam labai rūpėjo, nuolat jo širdį degino lietuvių tautos dabartis ir ateitis, jos visuomeniniai, politiniai ir kultūriniai reikalai, visa tai, ką šiandien norėtumėm padabinti didžiąja raide. Betgi, kai susirinkom tarti mirusiam sudiev, ar ta proga neturim atsigrįžti į Emiliją Rastenienę? Beveik tris metus su savo mylimu vyru ji gyveno kančioj, baimėj, rūpesty, vilty ir nevilty, nemigo naktų dvasiniame šalty. Prieš pora dienų ji tarė: „Mirties išvakarėse aplankiau Vincelį, ilgas valandas greta jo sėdėjau, jį kalbinau, glosčiau jo veidą, rankas ir kojas—juk jis toks mano!" . . . Tai žodžiai, kuriuos gali ištarti tik didžiai ir ištikimai mylinti širdis.

Velionio Vinco mes nebeprišauksim ir nebeprikelsim, bet Emiliją dar galim ir paguosti, ir suraminti, ir nors valandą kitą su jos sielvartu pabūti, ir jos rūpesčius pamažinti. Aišku, tą patį tariame Velionio broliui Jonui Rasteniui, jo šeimai ir visai jų giminei.

Mirusiam Vincui Rasteniui trokšdamas amžinos ramybės ir šviesos, atsisveikinimą su mylimu vyru, brangiu broliu ir bičiuliu baigsiu keturiom eilutėm:

Su džiaugsmo ir palaimos ilgesiu
į saulę kelkime rankas,
Pralėks buvimo sakalai, tespėję
tik suklykti! — Na, ir kas? —
Juk žinom, kad gyvenimas ne tavo
ir ne mano upė,
Kas pasodino ąžuolą, Tas nukapos
ir jo šakas . . .

Br. Nemickas:

Vinco Rastenio mirtis sukvietė čia Jo šeimą, gimines, draugus ir artimuosius atsiveikinti su žmogum, kuris savo gyvenimu, talentu ir darbu įmynė gilias pėdas lietuvių tautos kultūros istorijoje.

Mirtis yra gyvojo pasaulio neišvengiama ir natūrali apraiška. Miršta viskas, kas gyva, atitinkamam laikui atėjus. Tačiau žmogiškoji mirtis išsiskiria iš visų kitų gyvojo pasaulio mirties apraiškų. Ji nuskina tik žmogaus kūną, bet, nekalbant jau apie žmogaus santykį su metafizika, palieka nepalietusi žmogaus, kaip kūrybingos esybės, darbus. Vincas Rastenis yra vienas tų laimingųjų žmonių, kuris mirdamas paliko lietuvių tautos kultūrai nemirštamą, nesunaikinamą lobį—gausų savo darbo vaisių. Velionies 55-rių (o gal net ir 60-ties) metų darbas reiškėsi kone visose lietuvių tautos ir Lietuvos valstybės gyvenimo srityse, bet savo aukštumas pasiekė žurnalistikoje ir politikoje.

Vincas Rastenis, 1927 m. pasukęs į tautinę srovę, nepriklausomoje Lietuvoje ir išeivystėje rašė daugiau kaip dvidešimčiai daugiausia tautinės minties laikraščių (kai kuriuos jų redagavo). Parašė tūkstančius straipsnių (ne šimtus, bet tūkstančius) kone iš visų gyvenimo sričių. Jo intelektualinis pajėgumas aprėpė plačias gyvenimo sritis—nuo politikos ligi muzikos. Vincas Rastenis savo žurnalistine kūryba atsistoja greta didžiųjų lietuvių tautos žurnalistų—Vinco Kudirkos, Antano Smetonos, Juozo Tumo Vaižganto.

Talentas ir darbas iškelia Vincą Rastenį ir į politinio bei visuomeninio gyvenimo pačias viršūnes—būdamas vos 25-rių metų amžiaus, tampa Lietuvių tautininkų sąjungos generaliniu sekretorium. Tautininkams vairuojant Lietuvos politinį gyvenimą dvylika metų, Vinco Rastenio,

Lietuvių tautinės sąjungos pirmininko Vaclovo Mažeikos (iš Čikagos) vardu.

Rytojaus dieną velionis palydėtas į Apreiškimo parapijos bažnyčią. Ten kun. J. Pakalniškis atlaikė mišias ir tarė velioniui būdingų minčių. Vincas Rastenis palaidotas Cypress Hills kapinių kalnelyje, toli nuo Lietuvos. Ten jau daug lietuvių yra radę amžino poilsio prieglobstį.

Karstas skendo gėlėse. Našlės pageidavinu velionies bičiuliai skyrė auką velionies širdžiai artimam ir lietuvių kultūrai svarbiam reikalui—Lietuvių enciklopedijai (suaukota 815 dol.)

kaip generalinio sekretoriaus, penkerių metų vaidmuo ir bendras darbas su Antanu Smetona, Juozu Tūbeliu ir kitais ano meto didžiaisiais tautininkais buvo reikšmingas Lietuvos politikai.

Vincas Rastenis, atvykęs į šį kraštą, nenuleidžia rankų—tuoj pasineria į žurnalistiką ir visuomeninę veiklą. Kurį laiką redaguoja ir leidžia *Dirvą*, kiek vėliau tampa visos eilės lietuvių laikraščių ir žurnalų labai paveikiu bendradarbiu. Įsijungia į visuomenines (daugiausia tautinės krypties) lietuvių organizacijas, kai kurioms jų vadovauja.

Tiesa, pastaruoju metu Vincas Rastenis nutraukė ryšius su Amerikos Lietuvių tautine sąjunga. Betgi jis visą savo amžių išliko ištikimas tautinės srovės idealui—ėjo tuo pačiu keliu, kuriuo žygiavo ankstyvesnieji viltininkai, pažangiečiai, vairininkai, didieji nepriklausomos Lietuvos tautininkai—Smetona, Tūbelis, Mironas.

Amerikos Lietuvių tautinės sąjungos pirmininko Vaclovo Mažeikos, savo ir savo šeimos vardu rūpestingajai Velionies našlei Emilijai, Jo broliui Jonui su šeima, draugams ir artimiesiems reiškiu giliausią užuojautą ir paguodą.

Vincai, Tau negalėjus atsigulti amžinojo poilsio savojoje nepriklausomoje Lietuvoje, tenespaudžia Tavęs nors ir svetimos, bet laisvos Amerikos žemės slogulys.

Z. Rekašius:

Man tenka pareiga atsisveikinti su Vincu Rasteniu *Akiračių, Metmenų* ir Santaros-Šviesos federacijos vardu. Pareiga, kuri atėjo nelaukiama, nes Vinco Rastenio mirtis—didelis nuostolis visai lietuvių išeivijai.

Rastenis buvo vienas iš *Akiračių* pradininkų, nuolatinis redakcijos bendradarbis ir talkininkas, ilgametis „Atodairų" skilties šeimininkas. Prisimenu, 1966 m. Čikagoje liberalų konferencija nusprendė, kad reikia laikraščio, atviro skirtingoms mintims. Buvo ten ir Vincas Rastenis. Tačiau tik 1968 m. pavasarį, kai jau ruošėme spaudai pirmąjį naujo leidinio numerį, iškilo klausimas kaip jį pavadinti. Vardas turėjo būti trumpas, skambus ir, svarbiausia, be pretenzijų. Rastenis pasiūlė naująjį leidinį pavadinti *Akiračiais*. Nelabai mums, čikagiškiams, patiko pasiūlymas. Tiesa, trumpas, ir be pretenzijų, bet . . . neskambus. Tačiau netrukus paaiškėjo, kad nieko geresnio nesugalvosime. Taip ir liko—be Vinco Rastenio nebūtų buvę *Akiračių*. O šiandieną pavadinimas atrodo toks natūralus, kad kitoks jis lyg ir nebegalėtų būti. Išsprendė Rastenis tuomet ir dar vieną mus kankinusią „mįslę": yra dienraščiai, yra savaitraščiai, bet „mėnesinraščių" . . . ?

— Rašykite „atviro žodžio mėnraštis".

Taip ir buvo įrašytas Rastenio pasiūlymas. Į patį pirmąjį puslapį.

Redakcijos posėdžiuose Rastenį mes kartais pavadindavome vaikščiojančia Lietuvos nepriklausomybės enciklopedija. Vargu ar kas kitas žinojo tiek daug trumpo, o be galo turtingo valstybinio gyvenimo detalių. Daug, labai daug šiais klausimais mums Rastenis padėjo, ne tik straipsniais, bet ir patarimais, paaiškinimais, faktine informacija. Už tai jam dar kartą ačiū.

Ne vieną kartą mes velioniui užsiminėme, kad rašytų atsiminimus, bet jis vis turėdavo kitų darbų. Iki vieną dieną likimas užvetavo visus darbus ir planus: Vincas Rastenis neteko rašto ir kalbos. Ir niekas jau nebeparašys tokių mūsų nepriklausomybės prisiminimų, kokius galėjo jis parašyti.

Vincas Rastenis—tiesaus ir atviro būdo žmogus. Tačiau vingių ir lūžių būta ir jo gyvenime. Pradėjęs Kaune studijuoti matematiką, matematiku netapo. Baigė teisę, o gyvenimo vingis pasuko politikos link, o truputį vėliau—į žurnalizmą. Jaunystėje buvęs ateitininkas, gyvenimą susiejo su tautininkų srove, o kai čia patyrė nuoskaudos, moralinę ir intelektualinę užuovėją rado liberalų Santaros-Šviesos federacijoje. Ir kai reikėjo rašyti šio sąjūdžio 25-mečio istoriją, ją rašė Rastenio plunksna. Daug jo straipsnių ar Tabor Farmoje skaitytų paskaitų rado vietą *Metmenų* žurnale.

Ir mane patį Vincas Rastenis beveik už rankos veste įvedė į lietuvišką spaudą.

Santaros-Šviesos, *Metmenų* ir *Akiračių* vardu leiskite pareikšti užuojautą velionies našlei Emilijai Rastenienei ir artimiesiems.

VIENI METAI IŠEIVIJOS LITERATŪROJE (I)

BRANDUMĄ LAIDUOJANTYS VARDAI POEZIJOJE

Tuzino atskirų pavadinimų knygų skaičiumi pereitų metų išeivijos literatūrinis derlius atrodytų vos ne impozantiškas. Beveik toks jis ir autorių vardais, įskaitant bent porą kad ir nebe jauno amžiaus debiutantų prozoje, bei porą jau gerai žinomų rašytojų, pasirodančių su dviem knygom skirtinguose prozos žanruose.

O vis dėlto dar nė lapo neatvertus, skaitytoją pirmiausia kokybiniu požiūriu užintriguoja poezija trimis per eilę metų gerai pažįstamais vardais, kurių vienam priklauso knyga, dar pernykščiams metams neįpusėjus jau laimėjusi iki šiol pačią stambiausią išeivijos literatūrinę premiją . . .

1.

Dievas liepė man būti —
Pavargti ir susimąstyti,
Pažvelgti į žemę, į dangų
Ir į save,
Kol vakaro saulė dar švyti,
Kaip langas,
Juodam debesų laive.

(„Kol vakaro saulė dar švyti", 44 psl.)

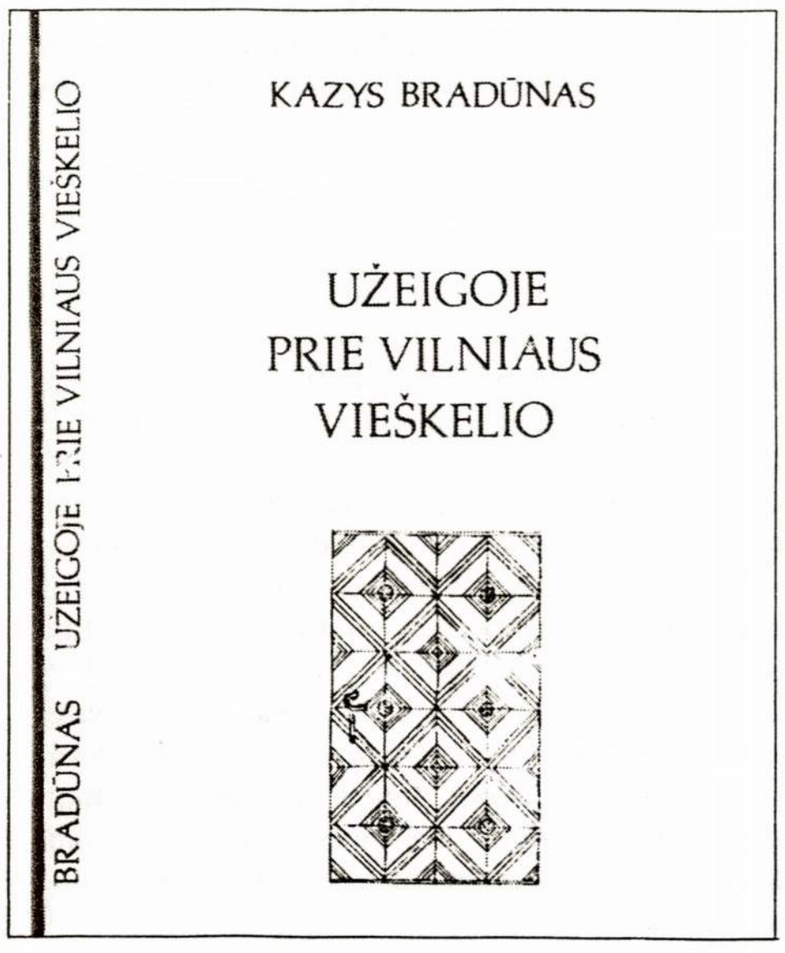

— Šią paskutiniąją knygą, girdi, jis lyg ir prisibijo leisti į pasaulį, nes tai būtų „velnio tuzinas"—13-toji knyga. Ir vis dėlto, jeigu jis kada tą knygą išleisiąs, tai ji vadinsis „Užeigoje prie Vilniaus vieškelio" ir paaiškino (sic), kodėl ji taip turėtų vadintis,—pasakoja apie „Kazio Bradūno rečitalį Toronte" žurnalistas Pranys Alšėnas 1979 m. kovo 31 d. *Drauge*. Kad poeto nuogąstavimams nebuvo jokio pagrindo, parodo faktas, jog už poros metų, savuosius užmojus įvykdžius, jo tryliktoji knyga dar rankraštyje laimėjo šviežiai įkurtą 3,000 dol. Lietuvių Bendruomenės literatūrinę premiją, o tąja proga su laureatu kalbėdama poetė Marija Saulaitytė-Stankuvienė pripažino, jog nepaisant kritikų teigimų, kad kūrybinė jėga su amžiumi menkėjanti, K. Bradūnas vis surandąs „naujų temų, įvaizdžių, formų", nuolat palaikydamas „savo poezijos gyvybingumą". (*Draugas*, 1981.V.7)

Minėtame pokalbyje K. Bradūnas trumpai drūtai nusako ir naujosios knygos tematiką:

— Eilėraščiai joje padalinti į keturis skyrius. Pirmajame—„Dievas liepė man būti", liečiu žmogaus buvimo visatoje ir tautoje paslaptį ir ieškau atsako. Antrasis skyrius—„Europos kelionių eskyzai". Tai dviejų vasarų mano kelionių su dukra Elenute po Europos kraštus impresionistiniai įspūdžiai. Trečiasis skyrius—„Poetas kunigas". Čia mėginu žvilgterėti į Donelaičio kūrybos versmes, neužmiršdamas, kad jis buvo giliai tikintis ir kunigas. (. . .) Ketvirtasis, knygos titulinis skyrius—„Užeigoje prie Vilniaus vieškelio". Čia bandau sujungti 16 eilėraščių tam tikroje vienumoje, kuri, kaip tikrovė ir kaip simbolis driekiasi per dabartį ir praeitį kiekvieno mūsų ir visos tautos kelyje.

Skaitytojui primindamas, kad „pradinio ir

(tęsinys sekančiame psl.)

BRANDUMĄ . . .

(atkelta iš 7-to psl.)

finalinio knygos skyriaus antraštės viena su kita prasmingai susisiekia", poetas, atrodo, pats lyg ir pripažįsta, jog vidurinieji skyreliai iškrinta iš šio stamboko virš 100 puslapių rinkinio konteksto tiek savo turiniu, tiek ir nuotaika bei progiškumu. Nėra abejonės, kad juos atidėjus kitam rinkiniui ar palikus „susigulėti", šis būtų buvęs ne tik vientisesnis, bet ir kokybiškai svaresnis.

Nors charakteringą, sakytum „bradūnišką" poetinį braižą nesunku atpažinti kiekviename šio rinkinio eilėraštyje, tačiau dorybėmis tirščiausias daugiau nei pusę apimantis pirmasis skyrius, gausus trumpais, spontaniškais poros posmelių „vienaminčiais", įsimenančiais kiek pabrėžtu ritmingumu ir natūraliai sklandžiais, šviežiais rimais. Čia dažniau įvairiais niuansais pasikartoja ir nemaža K. Bradūno mėgiamiausių įvaizdžių, nuo dykumom, dirvonais ir velėna turtingos žemės iki nuogos, drebančios, nesuteptos ir savo žaizdomis gyvos širdies. Ne kartą niuresnės tematikos posmus skaidrina muzikalūs sąskambiai ir rimtojoje mūsiškėje poezijoje taip retas lengvas „bradūniškas" sąmojus.

Dažnėjant dedikacijoms negrįžtamai atsiskyrusiems artimiesiems, draugams ar brangiems asmenims, vis stipriau pajuntamas ir savosios egzistencijos ribotumas, iškylantis ir dialoguose su Tverėju, kurį, sakytum, poetas randa savyje ir su kuriuo (kaip ir su karalaite Poezija) jis santykiauja pačiuose brandžiausiuose rinkinio posmuose, sutelktuose antrojoje pirmojo skyriaus pusėje.

Seniai nusistovėjusiu K. Bradūno kūrybinio veido bruožu laikytinas ir jo ne viename eilėraštyje ryškus visuomeninės ar tautinės pareigos supratimas, poetui visada konkretus ir asmeniškas, dėl kurio jis šiandien neatsitiktinai laikomas pačiu pajėgiausiu išeivijos patriotiniu poetu. K. Bradūno pastangų vaisingumą tąja tryptimi šį kartą apvainikuoja visas paskutinis rinkinio skyrius, vėl šviežias ir turiningas tiek forma, tiek ir mintimi.

Kazys Bradūnas, *Užeigoje prie Vilniaus vieškelio*. Išleido Ateitis, 1981. Viršelis Vytauto O. Virkau. 108 psl., kaina $6.00.

2.

Sakiau — sugrįšiu,
sakiau — negrįšiu,
ir parsinešiu ir nepanešiu,
nebeužmigsiu, neatsikelsiu,
parnešto skausmo
jau nepakelsiu — — —

(. . .)

Ašarų upių aš neišsėmiau,
tėviškės dulkių nepasiėmiau,
tik parsinešiau
aš tėvo kraują —
lino skarelėj
gintaro saują — — —

(„Gintaro sauja", 53 psl.)

Paviršutinišku žvilgsniu į K. Bradūno tryliktąją poezijos knyga savo sukirpimu panašus ir bendraamžės Julijos Švabaitės trečiasis eilėraščių rinkinys *Vilties ledinė valtis*. Ir jis suskirstytas į keturis skyrelius, kurių pirmajame—„Prisipažinimai ir atleidimai"—liečiamos buities mįslės, antrasis—„Parvežk man tėviškės žemės"—jau ir pačiu pavadinimu suponuoja kelionę, trečiajame ir trumpiausiame trijų eilėraščių cikle—„Pro juodąjį vualį"—pagerbiamas lietuviškasis genijus dailininko M.K. Čiurlionio asmenyje, o ketvirtuoju—„Po Vilniaus dangum"—sugrįžtama į miestą, daugeliui mūsų simbolizuojantį ne vien tautinių, bet ir individualių aspiracijų viršūnes. Tačiau ir savo turiniu, ir nuotaikomis J. Švabaitės rinkinys yra gerokai skirtingas, nepaisant jog ir čia jau pirmuoju posmu poetė prasitaria, kad jos buitis yra neatskiriamai surišta su poezija:

Gyvenimas
nuo eilėraščio iki eilėraščio,
nuo Vėlinių iki Vėlinių —
graudulinga žvakės liepsna
ant pažįstamo veido,
varnų riksmas
virš kapinių.

(9 psl.)

Jei K. Bradūnas savo eilėraščiuose dažniausiai kalba ar skaitytojui pasakoja **apie** save, J. Švabaitė, sakytum, tiesiog **save** išsako. Ji kalbasi su „juo", su „ja", su motina, ar su . . . pačia mirtimi, tartum su seserimi, drauge ar palydove, o kartu ir didžiausiu priešu, liūdėdama, baimindamasi ar ironizuodama, visą laiką žinodama, jog tai neatplėšiama jos pačios dalis, kaip ir vakarykštė diena, kaip susilietimai su artimaisiais, iš kurių „niekas nežuvo atsiminimuose" . . .

Dar gerokai prieš įžengiant į antrąjį skyrių, skaitytojui jau sunku atsikratyti minties, kad didžioji šio rinkinio eilėraščių dalis buvo tiesioginė poetės (po daugelio metų) atsilankymo gimtajame krašte išdava, ar tai kelionei besiruošiant, ar iš jos grįžus, susitikimus bei išsiskyrimus prisiminimuose vis naujai pergyvenant. Su dabartimi surištą gimtinėn sugrįžumo momentą pabrėžia ir prasmingi šiandieninių Lietuvos poetų—Marcelijaus Martinaičio, Janinos Degutytės, Justino Marcinkevičiaus—posmai, paimti epigrafais kiekvienam skyreliui. Savo įmintų pėdų ieškojimas davė progų poetei sugrįžti giliau į save ir atsiskleisti visų praradimų skaudaus išgyvenimo tikrumu. Dėl to ir patriotiniais motyvais turtingiausi posmai ar eilėraščiai tuo pačiu yra ir giliausiai asmeniški: Tu gyvensi, Gintaro sauja, Tėvynė . . .

Čiurlioniškojo triptiko eilėraščiams impulsą, atrodo, davė žmonai ar seseriai rašyti jo laiškai, kurių ištraukos panaudotos epigrafuose. Juose vyrauja dailininko niūrus paskutiniųjų gyvenimo metų požiūris, grumiantis su vis tirščiau jį gaubiančia tamsa.

Intymųjį vidinį dialogą J. Švabaitė tęsia skyriuje „Po Vilniaus dangum", kalbėdamasi s pačiu miestu, jo senais ir visada naujais gyvyb šaltiniais, su jo baroku, Šv. Onos bažnyči gotika, su Aušros Vartų Madona, su giltine Š Petro ir Povilo bažnyčios prieangyje ir Salomė Nėrim V. Vildžiūno skulptūroje. Kalbasi surišd ma vakarykščią dieną su dabartimi, prisimindan čia prarastus brangius asmenis, daiktus ir valai das, prašydama jų atleidimo už neišsipildžiusi lūkesčius ir netęsėtus pažadus. Tai labai mylinči ir atsiskyrimo skausmą dar kartą išgyvenanči širdies rauda, paprastai ir itin jausmingai perduo ir skaitytoją giliai įtaigaujanti, kaip ir visa neabejotinai brandžiausias šios poetės eilėrašči rinkinys.

Julija Švabaitė, *Vilties ledinė valtis*. Eil raščiai. Išleido Ateitis, 1981. Viršelio aplanka Danguolės Stončiūtės. 101 psl., kietais viršeliais kaina $7.00.

3.

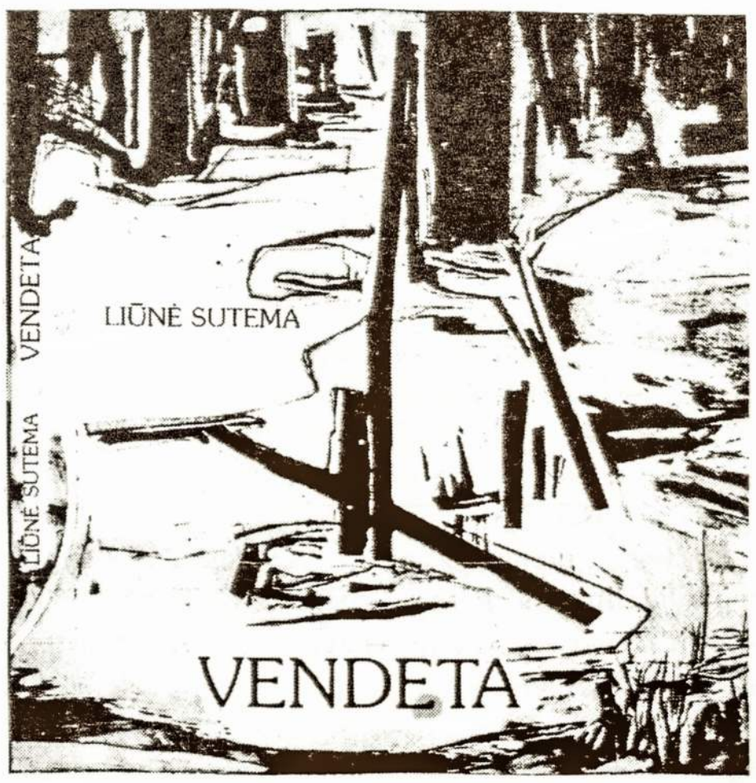

Dabar, kai laidoju ir laidoju
artimiausius savus,
nei giedot, nei verkt negaliu —
tik springstu pasakytais žodžiais jiems, —
ir kodėl negalėjau tylėti — —
tik dūstu nepasakytais žodžiais jiems, —
ir kodėl negalėjau kalbėti — —

(„Mirtis neateina, ji čia", 35 psl.)

Užsispyrus ieškant panašumų tarp Liūnės Sutemos penktojo eilėraščių rinkinio *Vendeta* ir čia paminėtųjų, pirmiausia kristų į akis tai, kad ir šis yra padalytas į keturias dalis. Betgi L. Sutemos atveju tai ne tematiniai skyreliai ar ciklai, o keturi ilgesni eilėraščiai, keturios nevienodo ilgio, metro ar pėdos posmų, tartum ant vieno siūlo suvertų karolių grandinės, keturi lyriniai monologai, vidiniai pokalbiai su skirtingais, konkrečiais poetei artimais asmenimis, tiems asmenims tiesiogiai ar bent nujaučiamai dedikuoti (išsyrus pirmąjį, titulinį, kuriame ir kalbama paties dedikanto lūpomis), labai hermetiški, labai intymūs, pilni emocinės įtampos. Visiems rinkiniams bendriausias vardiklis gal būtų pirmuosiuose dažnas ar dažnėjantis, o pastarajame veik visur dominuojantis ir visada jaučiamas veikėjas, tiksliau—veikėja, L. Sutemos netgi tituliniu vaidmeniu pagerbta antrajame rinkinio gabale „Mirtis neateina, ji čia":

Nesislėpki mano šešėly,
jaučiu tave, mirtie, benamę katę,
kailiu pašiurpusiu,
kai paukščiai ulba, saulėtekio medyje —

neapgausi manęs tyla ir madonos veidu,
skaroj laumvaikį supdama —

(30 psl.)

Visi rinkinio kūriniai sukirpti L. Sutemai itin charakteringu būdu, skirtingai niuansuotais variantais eilėraščio eigoje fugos ar kontrapunkto metodu kartojant frazes, įvaizdžius, palyginimus ar metaforas, paralelėmis ir kontrastais išryškinant jų esmę bei prasmę. Visumoje šiuo atžvilgiu efektingiausias titulinis kūrinys, skaitytojui bene lengviausiai suvokiamas dėl stilistikoje panaudotų elementų didesnio universalumo ir jų simbolinio turinio pažįstamumo daugiau ar mažiau įprastinėse biblinio, folklorinio ar literatūrinio atspalvio užuominose: „akis už akį" . . . „dantis už dantį" . . . „Viešpatie, neatleisk, / jie žinojo ką darė"— . . . „berže gegė kūkuoja" . . . „dūzgia, ulioja bitelės" . . . Šitokio pobūdžio simbolika, jei ir skalsesnė, efektinga ir kitų kūrinių metaforikoje. Palaipsniui augant poetės hermetiškumui, vis dažniau naudojami kaskart intymesni įvaizdžiai, gal tiktai pačiai poetei ir dedikantui pilnai tesuvokiamų posakių parafrazės, skaitytoją nuolat statant prieš sunkiau įmenamas mįsles ar didesnių pastangų reikalaujančius „slaptaraščius". Žinant, jog ir geriausiu atveju jam tėra prieinama tik viena dialogo pusė, vargu ar begalima tikėtis tų pastangų visiško sėkmingumo . . . Gal tai nujautė ir pati poetė, vietomis tartum pavargdama, imdama kartotis, nebesurasdama šviežesnių įvaizdžių, skambesnių rimų, pasidarydama kiek gruboka ir proziška . . . O vis dėlto, jei *Vendeta* ir ne visur pasiekia *Badmečio* ar kitų ankstyvesniųjų Liūnės Sutemos rinkinių lygį, ji visvien šliejasi prie iškiliausių išeiviškosios poezijos knygų.

Liūnė Sutema, *Vendeta*. Aplankas ir knygos apipavidalinimas Ritos Kavolienės. Tiražas 600. Išleido Algimanto Mackaus Knygų Leidimo fondas, 1981 metais. 62 puslapiai, kietais viršeliais, kaina nepažymėta.

4.

Jau nebaigtoji kelionė
Kyla debesimis . . .
O, pasiliki, Čiurlioni,
Būk su mumis —

Pasiliki išplaukdamas,

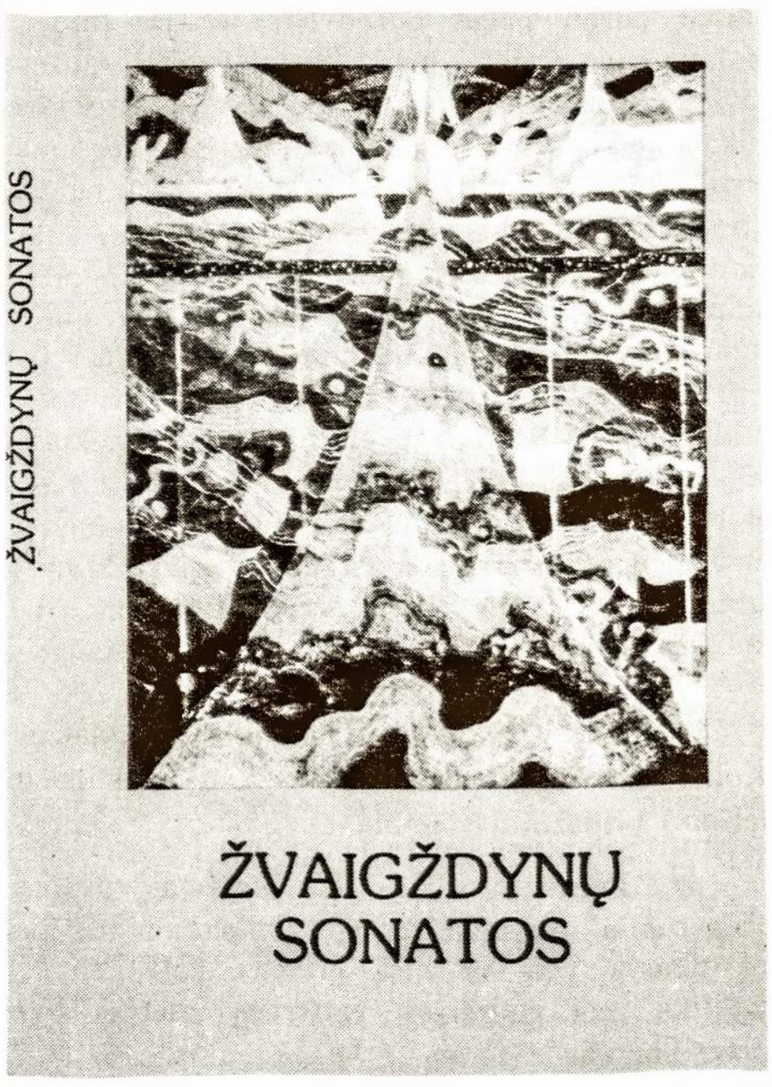

Nesugrįždamas grįžk, —
Tavęs netekdamas, tavęs belaukdamas,
Krūpčioja žiburys.
(Kazys Bradūnas, „Atsisveikinant", 87 psl.)

— 1975 m. Vilniuje, M.K. Čiurlionio 100 metų gimimo sukakties proga, pasirodė nedidelio (maldaknyginio) formato knyga, pavadinta „Saulėtos vizijos", į kurią buvo sudėti 17 vyresnių ir jaunesnių, žinomų ir mažiau žinomų poetų eilėraščiai pagerbti iškiliajam sukaktuvininkui. Tačiau į tą rinkinį nebuvo įtrauktas nė vienas išeivijoje gyvenantis poetas,—rašo antologijos *Žvaigždynų sonatos* sudarytojas ir redaktorius Alfonsas Tyruolis knygos įžangoje. Nežiūrint, kad rašiusių Čiurlionio temomis ir čia netrūksta ir kad, to paties redaktoriaus žodžiais, „M.K. Čiurlionis išeivijoj buvo pagerbtas ir atskirom knygom. Tai Jurgio Gliaudos romanas *Ikaro sonata* (1961) ir Kazio Bradūno ciklinės poezijos knyga *Sonatos ir fūgos* (1967)". Visa tai matomai ir paskatino A. Tyruolį ir leidėjus šiai gana patraukliai, skoningai meniškai apipavidalintai, gero šimto puslapių knygai su Lietuvių Fondo parama išleistai pernai, mūsų didžiojo dailininko ir kompozitoriaus 70 metų mirties sukakčiai atžymėti.

Žvaigždžynų sonatas sudaro 16-kos poetų kūryba, apimanti pavienius proginius eilėraščius, dedikacijas ir ilgesnius tematinius ciklus. Antologijos antrinė antraštė, tarianti, jog tai „lietuvių poetų išeivijoje eilėraščiai **apie** M.K. Čiurlionį", nėra visai tiksli. Iš tikrųjų **apie** Čiurlionį kaip asmenį ar menininką tiesioginiai kalbama gal tik keliuose iš keliasdešimties eilėraščių. Daugumoje jų rašoma apie Čiurlionio kūrybą, atskirus jo paveikslus, dailininko išgyvenimą juos kuriant, bandant juos interpretuoti arba tiesiog perduodant jų sukeltus įspūdžius, kuriant poeziją to impulso poveikyje. Ne vienu atveju ir eilėraščių poantraštiniai paaiškinimai tai pasako: „M.K. Čiurlionio paveikslo tema", „Čiurlionio paveikslo Kaino-Abelio tapatybės tema" (B. Brazdžionis), „Čiurlionio 'Pasakos' motyvais", ar „Čiurlionio 'Pavasario sonatos' motyvais" (B. Auginas). Yra eilėraščių (tiesa, nedaug), kurie iš tikrųjų su Čiurlioniu tiek bendro teturi, kad juose paminėtas dailininko vardas. Pavyzdžiui L. Andriekaus „Atminimai" antologijon pateko tik dėl to, kad jie „blunka (. . .) kaip Čiurlionio temperos, / Kuo labiau išsaugot / Nori juos". (54), o Aleksio Ranitt'o „Čiurlionio Lietuvai" skirtas eilėraštis gal tik dėl pavadinimo ir kuklios eilutės, jog Lietuvon poetą, šalia kita ko, „milžinas Čiurlionis kviečia" . . . Trumpas B. Rutkūno eilėraštukas, nors pavadintas „M.K. Čiurlioniui—Ramybė", iš tikrųjų dedikuotas „Velionės Ponios Sofijos Čiurlionienės—lietuviškos „George Sand"—atminimui" . . .

Plačiau eilėraščių tematiką aprašinėti šioje apžvalgoje nebūtų vietos. Įdomu paminėti nebent tai, kad labiausiai poetų mėgiamas (dažniausiai pasikartojantis) yra jo „Pasakos" (grėsmingo paukščio šešėlyje pienės pūko siekiančio vaikučio) motyvas. Nebūtų tikslu nė leistis į kokybinius svarstymus: ne tuo pagrindu antologija sudaryta. Aplamai kalbant, stipresni yra tie kūriniai, kurie jau kartą buvo spausdinti individualiuose rinkiniuose: Jono Aisčio, Leonardo Andriekaus, Kazio Bradūno, Fausto Kiršos, Alfonso Nykos-Niliūno, Henriko Radausko, Julijos Švabaitės . . . (Jurgio Gliaudos eilėraštis čia vargu ar iš viso tiko, nes romane *Ikaro sonata* jis išspausdintas pagrindinės veikėjos Agunos vardu). Daugumoje silpnesnė „imta iš rankraščių" (tiksliau gal būtų—pagal užsakymą parašyta) kūryba, kurios po pluoštą duoda Stasys Santvaras, Petronelė Orintaitė, Aleksandras Radžius ar Balys Auginas, o vieną eilėraštį ir Kotryna Grigaitytė.

Antologija *Žvaigždynų sonatos* gausiai (bent 20-čia paveikslų) iliustruota M.K. Čiurlionio grafikos darbais ir piešiniais. Kietų viršelių aplanke „Žvaigždžių sonata. Allegro". Išleido Ateitis, 1981. Kaina $9.00.

* * *

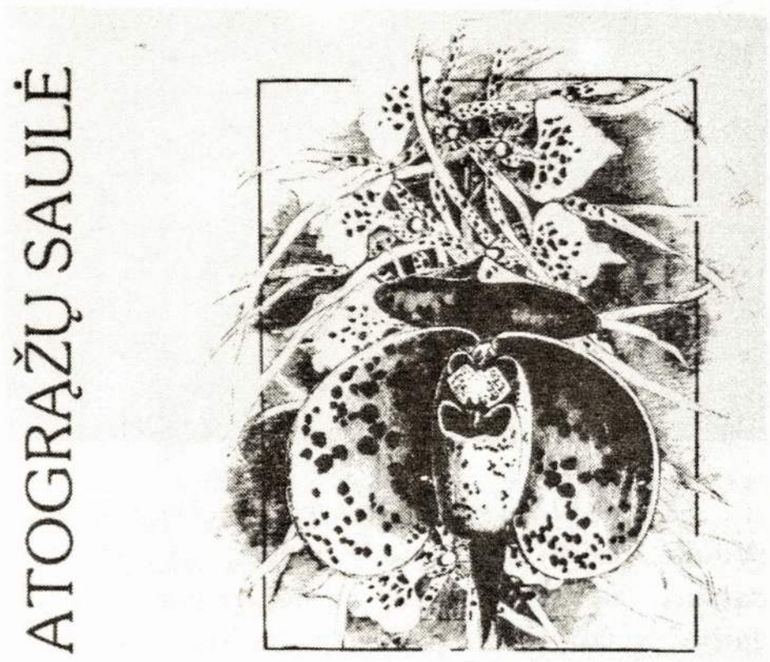

Platesnio, negu šios apžvalgos rėmai leidžia, paminėjimo užsitarnauja ir šį poezijos aptarimą bebaigiant ką tik išėjusi impozantiška, vos ne šešių šimtų puslapių Ispanų Amerikos naujosios poezijos antologija *Atogražų saulė*, kurią sudarė (ir eilėraščius išvertė) nepamainomas šios srities pasišventėlis Povilas Gaučys, o redagavo Stasys Goštautas, parašęs ir dešimties puslapių įvadą. Ši didžiulė knyga apimanti devynioliką kraštų su devyniasdešimčia autorių (įskaitant ir jau gerai žinomus vardus, kaip J.L. Borges, G. Mistral, P. Neruda ar O. Paz) ir trimis šimtais eilėraščių, duoda taipgi trumpas autorių biografijas, o kartais ir jų fotografinius ar pieštus portretus. Tai nepavargstančio mūsų vertėjo Povilo Gaučio ilgų metų darbo vaisius, už kurį, manau, poezijos mėgėjai liks jam amžiais dėkingi.

Atogražų saulę išleido Rūta 1981. Kalbą žiūrėjo Pranas Razminas. Aplankas Vytauto O. Virkau.

kęstas reikalas

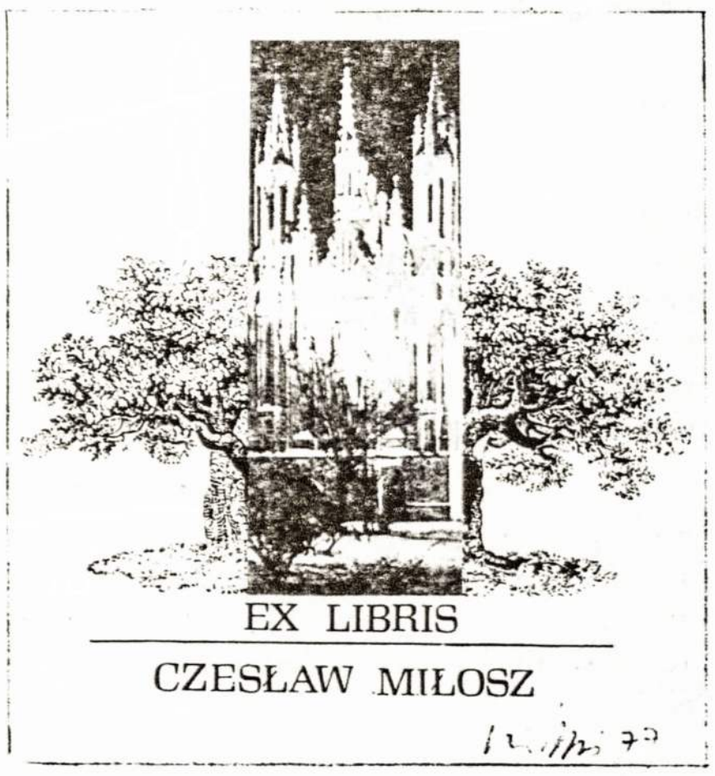

Ex libris Vytauto O. Virkau

POKALBIS SU JOSIFU MOREINU

APIE TEISĘ, TEISYBĘ, ĮSTATYMĄ

Vilniaus Universiteto istorijos trečiajame tome (Vilnius, 1979) randame parašyta: „J. Moreino daktaro disertacijoje ir monografijoje, skirtoje darbo ginčų kilimo priežastis, jų teisiniam reguliavimui aptarti, naujoviškai apibūdinama ir atribojama nuo skundo darbo ginčo sąvoka, nurodoma darbo ginčų sprendimo tvarka, juos sprendžiančių organų teisinė prigimtis, duodama vertingų pasiūlymų, kaip tobulinti įstatymus". Toje knygoje yra ir J. Moreino nuotrauka.

Minėtąją knyga vos pasirašius spaudai, prof. dr. Josifas Moreinas emigravo į Vakarus. Šiuo metu jis gyvena New Yorke, kur su juo kalbėjosi *Akiračių* korespondentas.

* * *

A.: Gerbiamas daktare, prašom plačiau papasakoti apie save.

M.: Buvau sovietų teisės profesorius Vilniuje. Dėsčiau darbo teisę ir civilinį procesą, taip pat ir romėnų teisę. Esu gimęs Rygoje 1910 m. Ten pat Rygoje 1934 m. baigiau juridinį fakultetą. Beje, latviškai kalbu visai gerai, lietuviškai blogiau . . .

A.: Gerai kalbate ir lietuviškai.

M.: Ačiū už komplimentą, bet vis dėlto . . . Karo pradžioje pasitraukiau nuo nacių į Sverdlovską (Urale) ir ten per vienerius metus baigiau sovietų teisės institutą. Taigi turiu du aukštojo mokslo diplomus: „buržuazinį" ir sovietinį. Vėliau šešerius metus buvau advokatas Urale. Apgynęs disertaciją, nuo 1951 m. dirbau teisės fakultete Vilniuje. Ten praleidau 28 metus ir keturis mėnesius—ligi pat emigravimo.

A.: Ligi 1951 m. Vilniuje jums nėra tekę lankytis?

M.: Nėra tekę. Tada atvažiavau, prisistačiau Vilniaus Universiteto tuometiniam rektoriui Bučiui, ir jis mane iš karto priėmė dirbti. Tais laikais teisės fakultetas dar buvo mažas. Dėsčiau įvairias disciplinas, bet kai fakultetas išaugo, pradėjau specializuotis sovietų darbo teisės ir civilinio proceso srityje.

A.: Vilniuje turėjote gerai apmokamą-privilegijuotą, jei galima taip išsireikšti, vietą. Turbūt neklystume teigdami, kad užimti Jūsų pareigas norėtų ne vienas Vilniaus teisininkas. Kas Jus paskatino atsisakyti darbo ir vykti emigracijos nežinion?

M.: Atsakyti nėra lengva. Vilniuje turėjau autoritetą, gana daug mokinių, jų tarpe mokslo kandidatų (Ph.D.) ir net daktarų. Fakultetą labai mėgau ir su kolegomis nesipykau. Ryžausi išvykti dėl vaikų. Turiu du sūnus (jie mokėsi Vilniaus mokyklose ir lietuviškai kalba geriau už mane). Jutau, kad Sovietų Sąjungoje jų gyvenimas nebus lengvas, ir geros ateities jie neturės, juo labiau kad būdami žydai patirs tolydžio stiprėjančią diskriminaciją. Pagalvojau: ką gi, aš jau nebejaunas, reikia mąstyti apie jų likimą. Žinoma, šičia nebedirbu savo profesinio darbo, ir man labai sunku nieko neveikti. Bet rasti darbo praktiškai neįmanoma, nes prastai moku anglų kalbą, o juridinė profesija reikalauja labai subtilaus kalbos mokėjimo bei vietinės teisės pažinimo. Na ir amžius jau nebe tas . . .

A.: Gal jaučiatės padaręs klaidą?

M.: Ne, nesijaučiu. Mano sūnūs labai patenkinti. Vienam jų šešiolika metų, kitam dvidešimt. Vyresnysis studijuoja kompiuterių programavimą, jaunesnysis baigia vidurinę mokyklą. Pagaliau—jei kalbėti apie grynai materialius dalykus—New Yorke turime geresnį butą, negu turėjome Vilniuje, ir anaiptol nebadaujame.

A.: O ar pats jutote antisemitizmą Vilniaus Universitete?

M.: Aš pats visiškai nejutau. Ten jo turbūt ir nėra. Bet šiaip Sovietų Sąjungoje jo daug, ir jis stiprėja. Paaukojau mylimą darbą, kuriam jutau pašaukimą, užtat tvirtai žinau, kad mano sūnūs čia bus laimingi ir lygiateisiai piliečiai.

A.: Prašom apibūdinti darbo teisę sovietinėje Lietuvoje. Kokią gyvenimo problematiką ji apima?

M.: Darbo teisė liečia ne tiktai dirbančius sovietų piliečius, bet ir tuos, kurie ilsisi ar yra pensininkai. Ji taip pat reguliuoja visą gyvenimą, susijusį su darboviete—nuo pirmosios darbo dienos. Studentams sakydavau, ir šičia pakartosiu, kad tai gana nauja mokslo disciplina, išriedėjusi iš civilinės teisės. Deja, SSSR darbo teisė turi labai daug ir labai rimtų neigiamybių. Darbo kodeksas mažai tesirūpina piliečių teisėmis iš esmės. Daug vietos jame užima propaganda. Be to, kiekviena ministerija ar žinyba labai dažnai skelbia savo autonomines taisykles, nesiderinančias su įstatymo nurodymais. Kilus darbo ginčui, pilietis negali eiti į teismą, o iš pradžių turi kreiptis į darbo teisių komisiją, kuri priklauso nuo įmonės ar įstaigos vadovo. Ten, žinoma, teisybės nerasi. Neišsprendus tenai klausimo, reikia eiti į vietos komitetą, kuris irgi retai padeda. Ir tik po to leidžiama kreiptis į teismą. Toks vilkinimas atima norą ginčytis dėl savo pažeistų teisių, ir žmogus dažnai nuleidžia rankas. O ginčai atsiranda dėl galybės priežasčių: neteisėtas atleidimas iš darbo, perkėlimas į kitą darbą, pabaudos, darbo užmokesčio sulaikymas ir t.t.

A.: Ar yra kokių nors skirtumų tarp Lietuvos ir Rusijos darbo kodeksų? Arba, sakysime, tarp Lietuvos ir Latvijos?

M.: Kodeksai sutampa devyniasdešimt devyniais procentais. Formaliai kiekviena respublika gali tvirtinti savo darbo kodeksą, bet visi kodeksai turi būti Maskvos aprobuoti. Ir čia jokie nukrypimai nuo Rusijos normų neleidžiami. Gali kartais skirtis, pavyzdžiui, algos išmokėjimo terminai ir net forma. Yra ir kai kurių tekstualinių nesutapimų, bet jokio esminio skirtumo jie nereiškia.

A.: Solženicinas ir daugelis kitų tvirtina, jog didžiausias sovietinio gyvenimo trūkumas yra savo pačių išleistų įstatymų nesilaikymas. Ar su tuo sutinkate? Ar civilinėse bylose teisė taikoma bešališkiau negu politinėse?

M.: Su mintimi, kad gražiai skambančių įstatymų dažniausiai nesilaikoma, sutikčiau. Civilinėse bylose teisės, aplamai paėmus, laikomasi tol, kol klausimas tiesiogiai neliečia valstybės interesų (ar vietinių organų, ar netgi kai kurių žinybų interesų). Jeigu tokie interesai užkliudomi, teismas praktiškai niekad nebūna bešališkas. Žinoma, tai prieštarauja iškilmingoms deklaracijoms, kad įstatymai ir teismai tarnauja žmonėms, liaudžiai. Ginčai tarp piliečių paprastai sprendžiami pagal įstatymą, bet ir čia būna išimčių, jei vienas iš asmenų labai galingas ir privilegijuotas. Tuo tarpu darbo ginčuose pilietis visada yra blogesnėje padėtyje, negu jo darbdavys—valstybė. Tuo lengva įsitikinti netgi skaitant sovietinius specializuotus juridinius žurnalus. Nors jie ir labai cenzūruojami, prityrusio juristo žvilgsnis tuojau pastebės tenykščiuose straipsniuose ir bylų aprašymuose įstatymo iškraipymus bei pažeidimus. Pagaliau žmogus, sakysime, neteisėtai pašalintas iš darbo, dažnai netgi nesiginčija: gal teismas jį ir lieptų grąžinti į darbą, bet jis patektų pas tą patį viršininką, su kuriuo bylinėjosi, o tada tai jau visai blogai. Prasidėtų priekabės, bausmės, pagaliau jis vėl išlėktų iš darbo, nors ir dėl kitos priežasties.

A.: Koks yra buvęs valdžios požiūris į teisę Stalino, Chruščiovo ir Brežnevo laikais? Ar labai jis keitėsi?

M.: Esu dirbęs advokato darbą dar Stalino laikais, 1942-1948 metais. Tuomet buvau kriminalinių bylų gynėjas. Stalino įstatymai, kaip visi žinome, buvo neregėtai žiaurūs—sakyčiau, jie savaime buvo šiurkštus žmogaus teisių pažeidimas. Pavyzdžiui, už pravaikštą be pateisinamų priežasčių—t.y., jei žmogus pavėluodavo į darbą daugiau kaip 20 minučių—būdavo skiriamas kalėjimo terminas ligi šešių mėnesių. Tiesa, kartais tas terminas būdavo pakeičiamas vad. priverčiamuoju darbu pagal darbovietę, atseit, žmogus likdavo savo vietoje, bet iš jo būdavo atskaitomi 25% algos, paprastai vienerius metus. Chruščiovo laikais, reikia pripažinti, sovietinė teisė buvo rimtai liberalizuota. Pavyzdžiui, už pravaikštą jau nebėra kriminalinės atsakomybės. Arba, sakysime, anksčiau buvo vienas vienintelis įstatymo paragrafas, numatąs atsakomybę už spekuliaciją. Už daiktų supirkinėjimą ir pardavinėjimą grėsė terminas ligi septynerių metų, net jei pelnas būdavo vos keli rubliai. Dabar baudžiama tik už stambią spekuliaciją (t.y. už tai, kas laisvose šalyse tiesiog vadinasi prekyba). Smulki spekuliacija baudžiama administracine tvarka, už ją gresia tik areštas ligi 20 parų arba pabauda. Tas pat ir su chuliganizmu. Už smulkų chuliganizmą dabar duoda tik 15 parų.

A.: Beje, kas laikoma stambia spekuliacija? Kokia turi būti pelno suma, kad spekuliaciją teismas pripažintų **stambia**?

M.: Pelnas turi būti skaičiuojamas tūkstančiais rublių. Aplamai dabar kriminaliniai teismai nesistengia visų iš eilės griežtai bausti, ir jų politika, kol neliečiami valstybės interesai, yra gana liberali.

A.: O koks skirtumas tarp smulkaus ir stambaus chuliganizmo? Jeigu aš ką nors primušiau—tai smulkus chuliganizmas, o jei dar jo paltą perplėšiau—stambus?

M.: Įstatyme rašoma, kad stambus chuliganizmas yra piktybiško pobūdžio antivisuomeniniai veiksmai. Be to, chuliganizmo recidyvai irgi kvalifikuojami kaip piktybiškas dalykas. Žodžiu, jei kas baudžiamas už stambų chuliganizmą, tai jau turi būti iš tikrųjų pridaręs eibių. Smulkus chuliganizmas—tai, pavyzdžiui, necenzūriški keiksmai viešoje vietoje. Anksčiau jie nebūdavo skiriami nuo stambaus chuliganizmo, įstatymo paragrafas buvo tas pats—gaudavai terminą, nemažesnį už vienerius metus.

A.: Neįtikėtina! Kiek teko girdėti, Stalino laikais žmonės keikėsi nemažiau negu dabar. Nejaugi visi gaudavo terminą?

M.: Žinoma, nevisi, bet tokia galimybė buvo. Ir dabar vien tik už keiksmažodžius penkiolikos parų negausi, niekam nė į galvą neateis vien tik už tai tave areštuoti. Keikiasi visi. Nebent jau labai garsiai, labai demonstratyviai, arba labai išmoningas keiksmas—tada visko gali būti . . . Štai chuliganizmo pavyzdys iš mano praktikos. Karo invalidas po aštuntos valandos vakaro užėjo į krautuvę ir pareikalavo degtinės (o degtinę po aštuonių pardavinėti uždrausta). Negavęs, ko jam reikėjo, ramentu išdaužė langus, sudaužė svarstykles, o jau keikėsi kaip didelis. Tai stambus chuliganizmas, už kurį duodama ne mažiau kaip metai.

A.: Vilniuje tai buvo?

M.: Vilniuje.

A.: O ar teismas gali atsižvelgti, kad štai, žmogus invalidas, liejo kraują už tėvynę, o jam net išgerti neduoda?

M.: Šiuo atveju—turbūt ne. Bet teismas aplamai atsižvelgia į kriminalinio kaltinamojo asmenybę, ankstesnį elgesį ir t.t.

A.: Ar dideli skirtumai kriminalinės teisės srityje tarp Chruščiovo ir Brežnevo epochų?

M.: Ne, nedidelis.

A.: Ar politinis nusikaltimas—pavyzdžiui, antisovietinio šūkio užrašymas ant sienos—bus kvalifikuotas kaip chuliganizmas?

M.: Kartais bus. Nors aplamai politika—tai jau kiti paragrafai.

A.: Ar advokatas sovietų teisme vaidina rimtesnę rolę?

M.: Dažnai manoma, kad nevaidina, bet taip manyti būtų klaidinga. Kriminalinėse ir civilinėse bylose advokatas anaiptol nėra bejėgis. Net ir politinėse bylose yra buvę drąsių advokatų, tik ten jau jie nieko nelaimėdavo. Teismas labai dažnai būna juridiškai neraštingas ar mažaraštis. Tikrą juridinę analizę gali užtikrinti tiktai advokatas, ir jis gali paveikti teismą. Iš viso reikia pasakyti, kad sovietų kriminalinis kodeksas juridiniu požiūriu labai netobulas, daugelį nusikaltimų nežinia kaip kvalifikuoti—nėra straipsnių. Štai vėl atvejis iš praktikos. Sargas lavoninėje turėjo paguldyti nabašninką į grabą, bet grabas buvo per trumpas. Tada sargas kirviu ėmė ir patrumpino lavono kojas. Giminės per laidotuves pakėlė triukšmą. Ir štai pasirodė, kad į sovietų kriminalinį kodeksą, kaip į Prokrusto lova, toks atvejis netelpa—nėra paragrafo. Teko kvalifikuoti kaip chuliganizmą.

A.: Kaip atrodo amerikietiškoji teisė lyginant ją su sovietine—teoretiniu ir praktiniu požiūriu?

M.: Nors per dvejus metus dar gerai neišmokau angliškai, bet laikraščius jau skaitau. Juose dažnai aprašomos teismo bylos, ir man tai be galo įdomu. Jau pats faktas, kad visos aplinkybės svarstomos viešai ir atvirai, buvusiam sovietų piliečiui įdomus ir neįprastas. Daugelis bylų juristui profesionalui tokios, taip sakant, patrauklios,—grynai profesine prasme,—jog man stačiai gaila, kad negaliu dirbti čionykščiuose teismuose. Didelį įspūdį daro griežtas įstatymo ir visų procedūrinių subtilumų laikymasis. Būti amerikiečių advokatu man atrodytų didelė laimė.

A.: Daugelis naujųjų atvykėlių—tiesa, daugiausia ne juristai—tvirtina, jog Amerikos teismai pernelyg liberalūs, o su nusikaltimais kovojama menkiau, negu SSSR, ir menkiau negu reikėtų. Ar su tuo sutinkate?

M.: Sutikčiau, kad šičia ne tik absoliučiai prisilaikoma vad. nekaltumo prezumpcijos, kuri yra bet kokio teisėtumo pagrindas, bet toje srityje trupučiuką ir perdedama. Be to, bausmės už rimtus nusikaltimus čia palyginti lengvos. Nusikaltėliai dažnai paleidžiami prieš termino pabaigą—netgi žmogžudžiai.

A.: Bet SSSR irgi yra priešlaikinio paleidimo (*parole)* sistema.

M.: Tačiau tenai ji netaikoma žmogžudžiams, juo labiau daugkartiniams. Be abejo, girdėjote istoriją apie nusikaltėlį, kuris virto rašytoju, neseniai buvo paleistas ir vėl nužudė restorano padavėją. Tai jau truputį per daug . . . Nors aplamai čionykštė teisėtumo sistema nepalyginti geresnė už sovietinę, jos teigiamybės kartais turi ir tam tikrą atvirkščią pusę.

A.: Jums yra tekę švęsti Vilniuje universiteto 400 metų jubiliejų. Ką apie tai galėtute pasakyti teigiamo ir ką—neigiamo? Ar buvo Vilniaus akademiniuose sluoksniuose ta proga nusivylimų?

M.: Man įsiminė teigiamoji jubiliejaus pusė. Studentų ir profesorių nuotaika buvo labai pakili, ir dėmesys Lietuvoje jubiliejui buvo didžiulis. Reikia pasakyti, jog dabartinis rektorius Kubilius turi didelį autoritetą ir netgi yra mylimas. Jis labai rūpinasi ne vien dėstymu, bet ir moksliniu tiriamuoju darbu, reikalauja ne vien kokybiškų paskaitų, bet ir mokslo tyrinėjimų. Universitete išsilaiko tie, kurie myli savo profesiją ir kelia savo kvalifikacijas. Todėl Vilniaus Universitetas šiuo metu vertinamas žymiai aukščiau, negu kiti Pabaltijo universitetai—Rygos ir Tartu, nekalbant jau apie Gudiją ir pan.

A.: Esame daug girdėję apie valdžios reikalavimą, kad disertacijos būtų rašomos rusų kalba. Kodėl taip daroma, ir kaip tai atsiliepia disertacijų lygiui bei akademinės bendruomenės moralei? Koks procentas disertacijų dabar rašomas rusiškai?

M.: Be jokios abejonės, šis reikalavimas yra rimtas tautinių teisių pažeidimas. Jis užkerta kelią plėtotis tautinei mokslo terminologijai, taigi tam tikra prasme ir pačiam mokslui. Daugelis, jei ne dauguma mokslininkų yra juo labai nepatenkinti. Reikia pasakyti, kad valdžia, išleisdama šį įsakymą, turėjo tam tikrą formalią priekabę. Kaukazo respublikose, ypač Gruzijoje, kaip visi žino, yra labai paplitusi korupcija. Tenykštės disertacijos dažnai būdavo bevertės ar net nuplagijuotos, bet to valdžia negalėdavo sukontroliuoti, kol būdavo pateikiamas tik gruziniškas tekstas . . . Tačiau nors Lietuvoje ir iš viso Pabaltijy panašių atvejų praktiškai nebuvo, surusinimas buvo įvestas visur. Vardan respublikų „lygiateisiškumo" visose šita svarbi tautinė teisė buvo apribota. Tą faktą galima vertinti tik labai neigiamai. Žinoma, jei kas užsispirtų, galėtų disertaciją parašyti lietuviškai ir tik vėliau nusiųsti patvirtinimui į Maskvą vertimą. Bet tai dvigubas darbas ir dvigubos išlaidos. Todėl, kiek žinau, niekas nesispiria—iš karto rašo rusiškai, nors daugelio rusų kalba yra prasta, ir disertacijas tenka smarkiai redaguoti kalbiniu požiūriu.

A.: O ar yra kitų rusifikacijos apraiškų universitete?

M.: Nelabai. Lietuviai, kaip ir kiekvienos tautos studentai, nori klausytis paskaitų gimtąja kalba. Aš pats atvykau į Vilnių lietuviškai nemokėdamas, bet po kelerių metų pradėjau skaityti paskaitas lietuviškai. Žinoma, dariau klaidų, ir iš viso man buvo sunku, bet studentai nesišaipė, o labai gerbė mano pastangas. Paskui buvau netgi rodomas pavyzdžiu kitiems atvykėliams, kurie lietuviškai neskubėjo mokytis. Yra tokių, kurie dirba universitete dvidešimt metų ir vis dėsto rusiškai. Bet jų nėra daug, ir universiteto vadovybės pozicija yra visiškai aiški ir teisinga—universitetas yra lietuviškas. Tiesa, yra neakivaizdinės rusiškos grupės, ir net gana gausingos, nes rusų Vilniuje daug. Stacionare rusiškų grupių labai maža.

A.: Minėjote žydų diskriminaciją. Kuo ji pasireiškia?

M.: Per pastaruosius penkerius metus žydų studentų į universitetą buvo priimta labai mažai, stačiai vienas kitas. Kai bandžiau išsiaiškinti, kodėl taip yra, man buvo pasakyta, kad žydui labai nenorom duodamas teisėjo, tardytojo ir net advokato darbas, taigi diskriminacija pasireiškia ne tiek universitete, kiek jį baigus. Kalbu apie juridinį fakultetą, bet panašus reiškinys pastebimas ir kitose specialybėse—todėl žydai priversti daugiau galvoti ne apie aukštąjį mokslą, o apie emigraciją. Šiaip universiteto sienose jokių antisemitinių išpuolių nesu pastebėjęs.

A.: Ką galite pasakyti apie šiandieninį Vilniaus studentą: ar jis idealistas, ar prisitaikėlis, cinikas, ar kitoks?

M.: Į šitą klausimą skaudu atsakyti. Prisimenu savo studentavimo metus nepriklausomoje Latvijoje, Rygoje. Tada studentai buvo labai išprusę, savarankiški, turėdavo įvairiausių nuomonių, priklausė įvairiems klubams, politinėms srovėms. Studentas buvo laikomas tautos žiedu, gaudavo platų ir rimtą išsilavinimą. Rygoje dėstė profesoriai, turėję pasaulinį vardą—ir latviai, ir vokiečiai, ir rusai emigrantai. Manau, panaši padėtis buvo ir Lietuvoje. Dabar reikalai kitokie. Studentas yra įgąsdinta ir gana beteisė būtybė. Jį spaudžia ne tik iš visų keturių pusių, bet ir iš viršaus, ir iš apačios. Jis beveik automatiškai įrašomas į komjaunimą; jį stebi ir kontroliuoja ne tik dekanatas, bet ir visokios masinės organizacijos, nekalbant jau apie saugumą. Be to, jis labai apsunkinamas beprasmiu darbu, visokiomis rinkiminėmis kampanijomis, vasarą turi prievolę dirbti statybose, rudenį kasti bulves kolchozuose . . . Arba štai, mūsų teisės fakultete apie 40% mokymo valandų neturi jokio tiesioginio ryšio su juridiniais mokslais. Tai marksizmas, ateizmas, karinis parengimas, vadinamoji visuomeninė praktika. Pas mus paplitęs posakis, kad netgi konservatorija—tai

(tęsinys sekančiame psl.)

APIE TEISĘ . . .

(atkelta iš 11-to psl.)

„marksizmo-leninizmo institutas, kuriame papildomai dėstoma muzika“. Todėl, pvz., juridiniame fakultete tenka praleisti penkerius metus. Skirtingai nuo darbininkų ir tarnautojų, studentai dirba, t.y. lanko paskaitas, ir šeštadieniais. Mano sūnus Amerikoje maloniai nustebino laisvi savaitgaliai. Prieš karą teisės fakultete praleidau ketverius metus ir gavau penkiskart daugiau žinių, negu dabar studentai gauna.

A.: Esame girdėję, kad pareiškęs norą emigruoti žmogus SSSR atleidžiamas iš darbo ir persekiojamas. Ar su tuo susidūrėte?

M.: Tik iš dalies. Šiuo atžvilgiu reikalai dabar yra kiek pagerėję. Padavęs dokumentus emigravimui, netekau teisės dėstyti, netarpiškai bendrauti su studentais. Tačiau man paliko algą ir liepė kontroliuoti studentų namų darbus. Po kelių mėnesių rektorius Kubilius per dekaną perdavė, kad 1980 m. sausio pirmąją būsiu iš darbo atleistas. Jei nebūčiau gavęs leidimo išvažiuoti, būčiau likęs bedarbis. Tačiau leidimą gavau 1979 m. rugpiūčio gale. Mano žmona Vilniuje buvo gydytoja, ir ji neprarado darbo: gydytojai paprastai gali dirbti ligi išvažiavimo dienos.

A.: Lietuvoje apsilankę žmonės pasakoja apie kriminalinių nusikaltimų pagausėjimą. Sakoma, po devintos vakaro Kauno Laisvės alėjoje pavojinga vaikščioti. Nors kriminalinė teisė ne jūsų sritis—gal žinote kriminalinių nusikaltimų statistiką Lietuvoje, jos poslinkius?

M.: Kriminalinių nusikaltimų statistikos nežinau. Šiaip jau man atrodo, kad sovietų milicija kontroliuoja padėtį, ir nusikaltimų nėra labai gausu. Tačiau žinios apie juos slepiamos net nuo juristų. Kartais išgirsdavome apie šio pobūdžio įvykius Vilniuje tik iš Amerikos Balso . . . Juo mažiau vilniečiai žino apie įvykius Kaune. Toks slapukavimas yra gera dirva gandams. Bet turbūt ir Laisvės alėja, ir Vilniaus centriniu prospektu vakarais vaikščioti dar nėra pavojinga.

A.: Ir Lietuvoje, ir išeivijoje dažnai tvirtinama, kad dauguma kriminalinių nusikaltėlių—rusai kolonistai. Ar rusai tikrai labiau linkę nusikalsti?

M.: Įdomus klausimas. Pavyzdžiui, visi žino, kad Amerikoje dažniau nusikalsta juodieji, nors apie tai vengia rašyti net laisvoji spauda, nenorėdama nukrypti į rasizmą. Taigi ar rusai Lietuvoje atitinka juoduosius? Statistikos neturiu. O intuityviai sprendžiant . . . Gal ir ne. Nebent pasakytume tiek: migruojantis elementas aplamai paėmus dažniau nusikalsta negu sėslus, taip yra visame pasaulyje.

A.: Kaip šiuo atžvilgiu atrodo Lietuva, palyginus su New Yorku?

M.: New Yorke nusikaltimų greičiausiai žymiai daugiau. Tačiau tai gali būti ir „optinė apgaulė“, nes čia apie nusikaltimus labai daug rašoma spaudoje, o ten—paprastai nė žodžio. Lyginant Ameriką ir SSSR kaip visumas—manau, SSSR netgi daugiau ir dažniau nusikalstama, tik mažai kas tą žino. Tiesa, visur yra nusikalsti linkusio elemento, kurį čia gal kartais paskatina spauda ir ypač televizija. Mums, naujiesiems emigrantams, taip pat keista, kad čia laisvai pardavinėjami ginklai. Tą dalyką gal ir reikėtų labiau kontroliuoti. Laisvė—tai puiku, bet tol, kol nepažeidi kaimyno teisių: tatai yra senas, dar romėnų teisės principas. Atrodo, dabar JAV tam klausimui skiriamas didesnis dėmesys, sudaromos įvairios komisijos jam studijuoti ir pan. Beje, aš čia jau ir pats buvau virtęs šiokio tokio nusikaltimo auka. Pernai pavasarį ėjau sutemus parku namo. Mane sustabdė toks vienas su lazda rankose ir sako—*money*. Atidaviau jam keturis su puse dolerio—daugiau neturėjau. Paskui kaimynai mane sveikino su „kovos krikštu“ ir su tuo, kad likau gyvas ir sveikas.

A.: Na, šičia visaip pasitaiko. Vienas mūsų redakcinės kolegijos narys Vilniuje buvo apiplėštas, o New Yorke—dar ne . . .

M.: (juokiasi). Žinoma, visaip pasitaiko.

ATVIRAI KALBANT

DAR APIE IŠEIVIJOS SPAUDĄ

Pereitą kartą šioje vietoje užsiminiau apie Santaros-Šviesos surengtą vakaronę, skirtą diskusijoms mūsų išeiviškosios spaudos reikalais. Šalia eilės įdomių klausimų, diskusijų moderatorius Mykolas Drunga simpoziume dalyvavusių spaudos darbuotojų (G. Remeikytė, Z. Rekašius, J. Šoliūnas) paklausė, kas juos mūsų spaudoje maždaug mažiausiai domina, kas joje iš viso nereikalinga?

Daug nereikalingos informacijos ne vienas simpoziumo dalyvis pastebėjo, pvz., kad ir *Draugo* paskutiniajame puslapyje, ypač „žinutėse“, skelbiančiose pavardes skaitytojų, su prenumeratos mokesčiu atsiuntusių laikraščiui paremti auką, „švenčių proga“ nors ir kuklią sumelę paaukojusių „atviručių vietoje“ kultūriniams reikalams, o pagaliau ir vien tik išvykusių atostogoms, atšventusių vardadienius, gimtadienius ir t.t.

Iš tikrųjų be vadinamųjų „pletkų skyrių“ teišsiverčia tik retas šio krašto laikraštis. Reikia sutikti, kad anaiptol ne visos ten minimos naujienos turi žemę sukrečiančios reikšmės. Daugumai skaitytojų įdomios ar reikalingos informacijos „pletkų“ skyriuose gal ir iš viso nelengva surasti. O vis dėlto esu įsitikinęs, kad *Draugo* paskutinį puslapį skaito daugiau skaitytojų, negu pirmąjį ar viduriniuosius, ir kad „pletkų skyrius“ jie mėgsta labiau, negu vedamuosius. Argi bereikia stebėtis, kad tuos skaitytojų pomėgius savo tikslams išnaudoja ne tik organizacijos, institucijos ar ir biznieriai, juos prikaišiodami smulkių skelbimų bei pranešimų, bet taipgi ir redakcija, įvairiais (kartais gal net ir perdaug akivaizdžiais) paskatinimais atsiskaityti, remti, aukoti . . .

Net ir kokčiai šeimyniškos ar groteskiškai pagyrūniškos šitokio pobūdžio „žinutės“ kam nors teigiamai pasitarnauja, suteikia tegul ir ne tiek reikšmingos informacijos, atskleidžia asmens charakterio bruožą, o jeigu retkarčiais duoda progos ir šyptelėti—juo geriau. Humoro mūsų pilkoje kasdienybėje niekad nebuvo perdaug.

Kalbant apie išeivijoje leidžiamos periodikos reikalingumą aplamai, ne kartą buvo suminėti ir kai kurių leidinių vardai. Prieš *Naujienas*, informacijos priedanga savo skaitytojus maitinančias išsigalvojimais, šmeižtais, insinuacijomis ar melu, pasisakė kiekvienas simpoziumo dalyvis. Vienam ar kitam pasirodė nereikalinga ir *Sandara* ir *Laisvoji Lietuva*, netgi ir toks plačiau skaitomas savaitraštis kaip *Darbininkas* ar mėnesinis iliustruotas žurnalas kaip *Lietuvių dienos*. Mat, jeigu ten ir yra platesnės skaitytojų masei įdomesnės informacijos—ji dažniausiai jau persispausdinta iš kitų leidinių. Dar dažniau informacijos vietoje ar jos sąskaiton pateikiami siaurai vienašališki politikavimai, leidėjų grupei artimesnių asmenų liaupsinimai, nepasistengiant net ir šitos medžiagos kiek patraukliau ar originaliau apipavidalinti.

Vienam-kitam užkliudyto leidinio atstovui galbūt į tai norėtųsi reaguoti panašiai kaip *Naujienų* (šį laikraštį sužlugdęs) redaktorius, kurio žodžiai („. . . į jėzuitų centrą susirinko trys Draugo redaktoriai, kad parodytų ne tiktai jėzuitams, bet ir visiems Amerikos lietuviams norą veikti, nors jie nežino ką ir kaip veikti. Prie tų trijų naujai Draugo nusamdytų žmonių prisidėjo ir Zenonas Rekašius . . .“) buvo cituoti *Akiračių* š.m. kovo mėn. numerio „Atgarsiuose“. Tačiau šitokios *Naujienų* redakcijos, žinoma, nedaug tepakeistų nuomones ne tik simpoziumo dalyvių, bet ir didelės dalies jų nuomonei pritariančios, dar lietuviškai tebeskaitančios išeivijos, tas savo nuomones vis dažniau išreiškiančios ne diskusijomis, bet prenumeratų nutraukimu . . . O tai jau žymiai drastiškesnis būdas nuomonei išreikšti . . .

Priešingai simpoziumo dalyviams, esu įsitikinęs, kad ryškiai partinė (*Laisvoji Lietuva*), o juo labiau regionalinė, tirščiau lietuviais apgyventuose miestuose leidžiama periodika (koks iš dalies yra *Darbininkas*) yra labai reikalinga, jeigu ir vien tik lokaliniam susižinojimui, ir tąja prasme jos niekas negali pakeisti. Daugelio mūsų nuo seno puoselėjamas noras sustiprinti kokybę kiekybės sumažinimo sąskaiton (turėti mažiau, bet geresnių laikraščių bei žurnalų, mažiau, bet veiklesnių organizacijų, institucijų, veiksnių, etc.) praktikoje, atrodo, nėra įgyvendinamas: vieno išnykimu išlikusieji niekada nepasipelno, ir nukenčia tik . . . visuma.

Algirdas T. Antanaitis

IR TAIP, IR NE

IR NEW YORK TIMES KARTAIS MELUOJA

Sąryšy su paskutiniais įvykiais Lenkijoje vėl atgijo Jaltos klausimas. Pardavė ar nepardavė Rooseveltas ten ne tik Lenkiją, bet ir visą Rytų Europą? Žinoma, ir Lietuvą. Kai kas siūlo net traukti Ameriką į teismą. Būtų neblogai, jeigu mūsų veiksniai gautų vieną kitą milijoną dolerių.

Žinoma, parduoti galima ir visiškai daikto neturint kaip, sakysime, Bruklino tiltą. Užtat ir Rooseveltas galėjo parduoti Rytų Europą, jos net neturėdamas. Kas dėl Lietuvos, tai dabartiniai tarybiniai istorikai iš kailio neriasi įrodinėdami, kad ji tebuvusi Vakarų imperialistų kolonija. O su kolonijomis gali daryti ką nori. Taip Napoleonas pardavė Louisianą, o caras—Aliaską. Kodėl Rooseveltas negalėjo parduoti Lenkijos? Niekas tik liki šiol neištyrė, kiek Rooseveltas už tai gavo. O gal ir veltui atidavė. Iš meilės ir taip galima padaryti.

O toji meilė pražydo iš karto. Pagal aną garsų, rodos Adomui Mickevičiui priskiriamą, posakį: „Ujrzalem raz, i kocham juz“ („tik užmečiau akį ir jau myliu“). Iš tikrųjų užteko Rooseveltui Teherane (1943 m. pabaigoje) pamatyti Staliną, kad su geruoju „dėde Juozeliu“ („uncle Joe“) įsiliepsnotų karščiausia meilė. Nebuvęs

Stalinas nei imperialistas, nei diktatorius. Imperialistas tebuvęs Churchillis. Stalinas toks pat politikierius demokratas, kaip ir Roosevelto demokratai. Šnibždėjo jis tada Stalinui į ausį, kad mielai atiduotų jam Lenkiją, bet turi skaitytis su 6-7 milijonais lenkų balsų. Mat, Teheranas buvo prieš rinkimus. O Rooseveltas troško ir mirti prezidentu.

Visai kas kita buvo Jaltoje 1945 m. vasario mėnesį. Dabar jau po rinkimų, ir tie lenkų balsai nebereikalingi. Tiesa, daugiausia „imperialisto" Churchillio įtaigojamas Rooseveltas iš pradžių reikalavo koalicinės lenkų vyriausybės, kaip teisingai rašo *N.Y. Times*, tariamai sklaidydamas mitus apie Jaltą. Ko tačiau *N.Y. Times* nepasako, o tuo suklaidina ir mūsų „atviro žodžio mėnraštį", tai kad Stalinas griežtai atmetė tokį pasiūlymą. Jis jau anksčiau buvo pripažinęs vadinamąjį Liublino komitetą laikinąja Lenkijos vyriausybe, o dabar sutiko tik ją praplėsti „įjungiant į ją demokratinius vadus iš pačios Lenkijos ir iš lenkų užsienyje". Ir su tuo sutiko JAV prezidentas, kuris, beje, jau buvo visiškas ligonis ir norėjo grįžti kaip galima greičiau namolei. Sutiko ir su kitais Stalino reikalavimais: prijungti prie Rusijos 70.000 kvadratinių mylių buvusios Lenkijos, o jai kompensuoti 39.000 kv. mylių Vokietijos teritorijos. Sutiko ne tik likusią Vokietiją pasidalinti, bet ir 2-3 milijonus mažiau nusikaltusių kare vokiečių atiduoti darbams į Rusiją dešimčiai metų. Stalinas iš praktikos gerai žinojo, kad jie tą 10 metų neatlaikys, todėl išsiderėjo, kad juos pakeis visokie bedarbiai iš Vokietijos. Ir su tuo Rooseveltas sutiko. Nieko nuostabaus. Juk dar 1944 m. rugsėjo m. Kvebeke Rooseveltas su Churchilliu buvo priėmę vadinamą Morgenthau planą, pagal kurį Vokietija turėjo būti paversta „artojų ir piemenų tauta". Stalinas tuo labai džiaugėsi, nes, tarp kita ko, jam buvo lengviau įrodyti feldmaršalui Paulus ir kitiems „laisviesiems vokiečiams", kas buvo **tikras** vokiečių tautos priešas.

Štai visi tie tariami mitai, kuriuos dabar bando išblaškyti *N.Y. Times*. Viename iš savo pirmųjų eilėraščių H. Radauskas rašė: „Pasauliu netikiu, o pasaka tikiu". Ir aš šiuo atveju labiau esu linkęs tikėti visokiais mitais negu *N.Y. Times* „tiesa".

Vincas Trumpa

KALTINIMAI KULTŪROS TARYBAI

Akiračių nr. 2(136) tilpusiame A. Vaškelio straipsnyje „Premijos ir lituanistika" reiškiama eilė priekaištų dabartinei JAV LB Kultūros tarybai dėl premijų dalinimo, sarkastiškai pasiūlant jai keisti vardą į JAV LB Premijų dalinimo tarybą. Toks nerimtas ir užgaunantis pareiškimas ir su juo surišti išvedžiojimai rodo klaidingą autoriaus žvilgsnį ir reikalauja nors kelių pastabų iš kitos pusės.

Stebint JAV LB Kultūros tarybos atliekamus ar koordinuojamus kultūrinius darbus, visada buvo aiški vadinama ilgalaikė „politika". Tai mūsų tautiniai kultūrinio gyvenimo išlaikymas ir ugdymas išeivijoje. JAV LB krašto valdyba, Kultūros tarybos iniciatyva, per eilę metų tiesioginiai, ar kitų Bendruomeninių institucijų pastangomis ruošė tautinių šokių šventes, dainų šventes, teatro festivalius, meno parodas, konferencijas, simpoziumus ir minėjimus. Kultūrininkai, kūrėjai, menininkai ar jų junginiai išeivijoje laisvai kūrė ir tuos kūrinius patiekė visuomenei be JAV LB Kultūros tarybos nustatytų gairių ar apribojimų.Darbų vertinimas ar skatinimas toliau kurti buvo atliekamas *Draugo* dienraščio, PLB, JAV LB Kultūros tarybos, Lietuvių Fondo, Rašytojų draugijos, organizacijų ir privačių mecenatų (pvz., kun. dr. J. Prunskis). Premijų skyrimas už kūrybą ar kultūrinę veiklą (pvz., Kriaučeliūno šeimos premija už jaunimo kultūrinę-visuomeninę veiklą) yra labai konkretūs mūsų kultūrinio gyvenimo puoselėjimas. Juo daugiau dėmesio, tuo geriau. Juo daugiau premijų, tuo daugiau įvertinimo ir pagarbos kūrėjui. O kas galėtų teigti, kad tos pagarbos ir padėkos buvo perdaug? Atrodo, kad A. Vaškelis nežino, jog $ 3,000 literatūros premiją parūpino ne Lietuvių Fondas, bet JAV LB iždas.

Jei JAV LB Kultūros taryba būtų įstaiga su milijonine sąmata ar valstybiniais fondais, gal ir būtų galima jai statyti tokius reikalavimus, kokius A. Vaškelis savo straipsnyje mini. Deja, kai viso to nėra ir kai darbai atliekami laisvalaikio metu ir nuo miego atimant valandas, galima tik džiaugtis dabartinės JAV LB tarybos atliekamais darbais.

Straipsnyje minimas paskutinis mokslo ir kūrybos simpoziumas. Jo rengimas buvo pavestas specialiai komisijai. Tos komisijos, o ne JAV Kanados ar kito krašto Kultūros tarybos reikalas buvo rūpintis ir lietuvio mokslininko įvertinimu, nes renginys buvo pasaulinės apimties. Pagaliau ir PLB turi Kultūros komisiją, kuriai ši pareiga labiau tiko, negu JAV LB Kultūros tarybai.

Dirbdamas Lietuvių Fondo pelno skirstymo komisijoje žinau, kad Lituanistikos Instituto ir LKMA darbai bei leidiniai yra tiesioginiai LF finansuojami, be jokio JAV LB Kultūros tarybos tarpininkavimo. Jei tie darbai kur įklimpsta, nėra jokio pagrindo dėl to kaltinti JAV LB Kultūros tarybą. A. Vaškelio vadinama „Klivelando taryba" (ar tokį pavadinimą galima laikyti kultūringu?) kaltinama, kad ji baudžia autorių 5 egzempliorių bauda siunčiant spausdintus veikalus, kai rankraščio prašo tik vieno egzemplioriaus. Na, ir kokia gi čia kaltė, prašant po vieną spausdinto leidinio egzempliorių visiems vertinimo komisijos nariams. Vargu ar kuris autorius turi po 5 egzempliorius rankraščio premijų konkursams. Prašant tik vieno egzemplioriaus iš autoriaus perimama ir multiplikavimo problema. Panašių priekabių randasi per visą straipsnį.

Jei tokiais matais yra matuojama JAV LB Kultūros tarybos veikla, neatrodo, kad paaiškinimai kitiems autoriams→kaltinimams būtų reikalingi.

Bronius Juodelis.

P. Juodelis teisingai pastebi, kad JAV LB Kultūros taryba nėra įstaiga su būriu apmokamų tarnautojų ir milijoniniu biudžetu. Ji todėl negali atlikti visų darbų, kurių iš jos tikėtumeisi. Todėl tuo labiau keista, kad ribotus išteklius ir galimybes K. Taryba naudoja ne puoselėjimui labiausiai apleistų kultūrinio gyvenimo sričių bei jų skatinimo formų, o pavėluotai pradeda kartoti tai, ką kiti jau seniai atlieka (pvz., skirstyti premijas)— Akiračių *red.*

SENDRAUGIŲ UŽSIĖMIMAS?

Š.m. vasario mėn. *Akiračiuose* (nr. 2) buvo pasisakyta apie JAV LB Kultūros tarybos premijų principą ir praktiką. Dėmesys buvo atkreiptas, kad Klivelando K.T., į vieną maišą sukišdama ir spausdintą kūrybą ir rankraštinę, daro klaidą, nes spausdinta ir rankraštinė kūryba yra du skirtingi dalykai; tarp jų negalima dėti lygybės ženklo. *Draugo* kultūrinio priedo redaktorius K. Bradūnas savo „Kertinėje paraštėje" (*Draugas*, 1982 m. kovo mėn. 13 d.) pareiškė savo pasipiktinimą šių atvejų išskyrimu. Atseit, kiek paveikslo įrėminimas dasideda prie paveikslo vertės pakėlimo, tiek pat rankraščio išspausdinimas prisideda prie kūrinio vertės. Savo argumentacijai paremti jis parsikviečia Leonardo da Vinci, Rembrandą, stalius ir dailides. Negana to, kitaip galvojantiems trenkia paskutinį atsargoje turimą argumentą: išminčiai kabutėse, kurie ne taip kaip jis pats kalba.

Gal redaktoriai ir turi privilegiją visus kitaip galvojančius vadinti neišmanėliais, kvailiais ir t.t. Bet dėl Bradūno palyginimo tarp paveikslo įrėminimo ir knygos išspausdinimo, tai pradžios mokyklos mokinys (netgi nesikviesdamas pagalbon Leonardo ar Rembrando) pasakytų, kad šiuo atveju įrėminimas tegali būt lyginamas su knygos įrišimu, bet ne kaip tol ne jos spausdinimu. Gal kartais dar būtų galima lyginti su knygos odiniais ar kitokio išdirbimo viršeliais?

Knygų leidimo procedūra nėra staliaus, dailidės ar kurio kito amatininko darbas. Čia įvelti ir redaktoriai, ir kalbos taisytojai, ir dailininkai. Žodžiu, rankraštis, išėjęs iš spaustuvės, įgyja galutinę formą, ir jau vadinasi knyga. Tuo tarpu paveikslas—įrėmintas, ar ne—vistiek vadinasi paveikslas.

Skaitant jau minėtąjį Bradūno pasisakymą, išryškėja jo tendencija dėti lygybės ženklą ne vien tarp rankraštinės ir spausdintos kūrybos, bet ir tarp *Draugo* romano konkurso ir JAV LB premijos: „Premijuoti buvo abiejų rašytojų (Birutės Pūkelevičiūtės ir Jurgio Jankaus, A.V.) veikalų rankraščiai". Visų pirma, kas gi kita galėjo būt premijuota *Draugo* konkurse, jei ne rankraščiai, kur, pagal taisykles, gali dalyvauti vien rankraštinė anoniminė kūryba? Antra, *Draugo* administracija įsipareigoja premijuotus rankraščius išspausdinti, nes skaitanti visuomenė suinteresuota knyga, ne rankraščiais. LB premija, atitekusi už rankraštinę kūrybą, visuomenę kaip faktorių išjungia. Ar premiją gavęs autorius savo rankraščius išspausdins, ar įmes į ugnį, premiją paskirusiems ir autoriui įteikusiems 3000 dol., nei šilta, nei šalta. *Draugo* romano premija, kiek liečia taisykles ir procedūrą, yra be priekaištų: viskas aišku, suprantama ir nuoseklu. LB premija—mišrainė. Čia, be anksčiau minėtų rankraštinės ir spausdintos kūrybos, dalyvauja ir pavienis rašytojas su savo ilgamečiais nuopelnais. Teisingai yra pastebėjęs Algirdas T. Antanaitis: „Ta prasme K.T. turėjo apsispręsti, ar ji skelbia konkursą, ar vertina metinį literatūros derlių, ar apdovanoja nusipelniusius rašytojus". (*Akiračiai,* 1982 m. vasario mėn.)

Be to, lygiai traktuojant rankraštinę ir spausdintą kūrybą, vyksta diskriminacija spausdintam žodžiui. O K.T. užsiiminėti spausdinto žodžio diskrinimacija lyg ir nepriderėtų. Kultūrinėm vertybėm besidominčiai visuomenei tai yra tiek pat neskanu, kiek ir šįmetinės LB premijos eksponavimas bendruomenės vardu, kai tuo tarpu viskas tėra vien sendraugių *enterprise.*

Al. Vaškelis

KNYGA APIE SOVIETUS

BE OBJEKTYVUMO PRETENZIJOS

Aleksandro Štromo neseniai pasirodžiusi knyga, *Political Change and Social Development: The Case of the Soviet Union* (Verlag Peter Lang, 1981), nėra tipiškas, bet vertingas įnašas į gausią sovietologijos literatūrą. Ji skiriasi nuo daugelio tas pačias temas liečiančių knygų tuomi, kad jos autorius nepretenduoja į objektyvumą, o atvirai pranašauja sovietinės sistemos greitą iširimą, kaip istoriniai pramatomą ir moraliniai pageidaujamą reiškinį. Štromas taip pat nebijo ir polemizuoti su skirtingų pažiūrų sovietologais. Visa tai gali sudaryti įspūdį, jog ši knyga nėra mokslinė studija, o tiktai emocinės retorikos pasišvaistymas. Ji, tačiau, tokia nėra. Knygos žanras geriausiai galėtų būti charakterizuojamas kaip mokslinės metodikos pritaikymas ideologinių prielaidų ir išvadų struktūros kontekste. Kitaip sakant, Štromas į Sovietų Sąjungą žvelgia kaip jos oponentas ir visuomeninių mokslų profesorius, kurio analizė, išvados ir tolimesnių įvykių eigos pranašavimai yra remiami faktais, logika bei kitų mokslininkų teorijomis ir studijų rezultatais. Be to reikia nepamiršti paties autoriaus asmeniško sovietinės sistemos pažinimo, įgyto daugelį metų joje dirbant ir prieš ją kovojant.

Aleksandras Štromas

Tarp pagrindinių Štromo tezių yra teiginys, kad totalitarinės sistemos struktūra Sovietų Sąjungoje buvo įvesta dar Leninui gyvam būnant. Jo laikotarpyje ne tik betkokia opozicija komunistų partijos režimui buvo sunaikinta, bet taip pat buvo priimti organizaciniai nuostatai prieš opoziciją partijos viduje; nuostatai, kuriuos Stalinas galėjo panaudoti didžiųjų valymų metu.

Štromas teigia, jog šiuo metu Sovietų Sąjungoje yra likę labai maža ideologinių sistemos šalininkų. Įdomioje įžanginėje knygos dalyje jis chronologine faktų saranga parodo, kad tokių šalininkų nėra labai daug buvę net pačioje sovietinės sistemos pradžioje kada jos teroristiniai metodai dar nebuvo plačiųjų masių asmeniniai palietę. Šiandien, kaip ir seniau, partijos režimas išsilaiko tik konkretaus ar potencijalaus teroro pagalba. Knygos autorius teisingai pastebi, jog teroru pagrįstose santvarkose reikšmingų reformų galimybės visada yra labai mažos. Dėlto nereikia ir stebėtis režimo bekompromisine politika savo oponentų atžvilgiu.

Diskutuodamas dabartinės opozicijos Sovietų Sąjungoje poreiškius, Štromas daug dėmesio skiria taip vadinamam negatyviam vidiniam pasipriešinimui, kurį esmėje sudaro įstatymų apėjimas arba jų tiesioginis laužymas. Tokio pobūdžio pasipriešinimas, į kurį galima priskirti viską, nuo spekuliacijos juodoje rinkoje iki kyšių valdžios tarnautojams, yra masiniai praktikuojamas paprastų piliečių ir partijos bei valdžios pareigūnų. Prieš jį kovoti režimas dažniausia yra bejėgis.

Autorius mano, jog opozicija Sovietų Sąjungoje neturėtų būti vertinama vien tik vakariečių standartais. Šia prasme jis iškelia įdomią mintį, teigdamas, kad nors disidentai ir sudaro tik labai mažą visų gyventojų procentą, jų veiksmai turėtų būti suprasti kaip vienas iš tų mažiau dramatiškų (ir todėl nevisada Vakaruose pastebimų) masinio pasipriešinimo poreiškių, kaip pvz., paplitusios spekuliacijos ir kyšių ėmimo. Kitaip sakant, Štromas Sacharovo ir kitų disidentų kovoje prieš režimą mato daug didesnės opozicijos simptomus.

Autorius yra įsitikinęs, jog reikšmingi politiniai pasikeitimai Sovietijoje greičiausiai sukeltų visos sistemos atmetimą. Jis šią išvadą grindžia Sovietų Sąjungos, kaip tradicinio socializmo modelio, role ir jos [illegible], politiniu bei ekonominiu pajėgumu garantuoti mažesnių socialistinių valstybių, ypač Rytų Europoje, saugumą ir ideologinę bei politinę ištikimybę. Taigi, bet kokios sovietų sistemos reformos, ypatingai jei jos būtų režimo oponentų inspiruotos, gali būti nesuprastos ne tik užsienyje, bet ir pačioje Sovietų Sąjungoje. Kaip žinome, Chruščiovo ataka prieš Stalino kultą turėjo daug įtakos 1956 metų Vengrijos revoliucijai ir pokarinių sovietų disidentų judėjimo pradžiai. Iš kitos pusės, jeigu anksčiau minėti politiniai pasikeitimai pasuktų režimui nepalankiu keliu, kita, „broliška" socialistinė valstybė jo jau negalės išgelbėti, taip kaip Kremlius „išgelbėjo" Vengriją ar Čekoslovakiją.

Pagal Štromą, politinės reformos Sovietų Sąjungoje prasidės tik tada, kai dabartinė senųjų partijos vadų generacija bus pakeista jaunesniais technokratais. Įdomiame skyriuje apie kariškių rolę būsimųjų pasikeitimų eigoje, jis, atsiribodamas nuo įprastų sovietologų pažiūrų, teigia, jog kariuomenėje didėjanti technokratų įtaka gali pasidaryti pagrindine sovietinės sistemos pasikeitimo ir eventualaus išnykimo priežastimi. Įvairias ateities įvykių galimybes autorius diskutuoja dviejų politinės jėgos centrų plotmėje. Jo nuomone, šalia šiuometinio vienintelio politinio centro, senųjų partijos biurokratų dominuojama politbiuro, ilgainiui atsiras priešingas technokratų centras, kurio pradmenys jau dabar yra pastebimi kai kuriose valdžios institucijose ir, kaip jau minėta, kariuomenėje.

Knygos pabaigoje Štromas palygina bolševikų revoliuciją su kitomis ir prieina išvados, kad, istorine prasme, Sovietų Sąjunga šiuo metu yra antroje revoliucinėje fazėje (pirmoji vyko senojo režimo nuvertimo ženkle), kurioje laimėjusi grupė konsoliduoja savo poziciją jakobiniškos diktatūros būdu. Trečioji fazė, kurios, pagal jį, sovietai dar neatsiekė, susideda iš vidinio ir tarptautinio revoliucijos įteisinimo. Autoriaus išvada: tol, kol Sovietų Sąjunga bus antroje fazėje, ją valdančioji klika ir toliau bandys diktatūriniais metodais atsiekti pirminius revoliucijos tikslus, kurių vardu buvo nuversta senoji santvarka, tuo garantuodama teroro, korupcijos, agresyvios užsienio politikos ir politinio nepastovumo tęsimąsi. Jis spėja, jog sekančioje fazėje atsiras posovietinis režimas, kuris pradžioje bus autoritarinis, bet vėliau panaikins sovietinį totalitarizmą ir ilgainiui išugdys ir praktikoje pritaikins asmeninės bei tautų laisvės principus.

Štromo knyga turi du daugiau ar mažiau svarbius trūkumus. Pirmiausia, jo dabartinės situacijos Sovietų Sąjungoje vertinimas yra daugumoje, bet ne visada, grindžiamas iš kitų komunistinių ir nekomunistinių valstybių paimtais pavyzdžiais. Tačiau, kaip ir pats autorius dažnai pastebi, sovietinė sistema yra esmėje unikali, kas turėtų reikšti, jog vien tik iš palyginimu su įvykiais kituose kraštuose negalima daryti kategoriškų išvadų, liečiančių Sovietų Sąjungą.

Antra, man atrodo kad kai kurie Štromo ateities įvykių raido pranašavimai, nors ir logiški, yra perdaug optimistiški. Pavyzdžiui, jo teiginys, kad posovietinėje santvarkoje dabartinių Sovietų Sąjungos tautų santykių problemos bus ilgainiui pozityviu, demokratišku ir taikiu būdu išspręstos, gali būti atmestas remiantis gausia istorine medžiaga, kurioje daug ryškesni šių tautų nesugyvenimo bruožai, negu taikingos kooperacijos.

Bendrai paėmus, Štromo knyga yra originali, įdomi, mokslinė ir lengvai skaitoma. Ji, aišku, bus kontraversiška ir greičiausiai iššauks daug griežtų ir emocinių komentarų. Ypatingai tarp Sovietų Sąjungos apologetų ir tam tikrų „grynai" objektyvinei metodikai pasišventusių mokslininkų. Bet čia kaip tik, mano manymu, ir glūdi šios knygos vertė. Ji įneš šviežių minčių ir sveikos kontraversijos sovietologų tarpe, o plačioji visuomenė joje ras daug informacijos, kuri populiarioje spaudoje retai užtinkama.

Julius Šmulkštys

LAIŠKAI

ATSISVEIKINIMAS
(Akiračiai aplamai)

Gerbiamieji,

Prenumeratos nebepratęsiu. Stebėjau *Akiračius*, kuriuos skaitau nuo pat jų gimimo, bet per 3-4 paskutinius metus išsikvėpėt, vyručiai. Rašot tą patį ką ir kita išeivijos spauda. Oi pasigendu tų dienų, kai procentais išskaičiavot kiek kokių pažiūrų žmonių *Akiračiuose* rašo!

Linkiu sėkmės,

Vyt. P. Zubas

Edmonton, Kanada

Išskaičiavimas procentais buvo 1968 metais—Red.

SUKRAMTOMAS MAISTAS
(Akiračiai aplamai)

Nors mano dantim ne viskas tinka, bet šiaip sukramtau . . .

Gera turėti ir skirtingų minčių.

A. Braškys

Sudbury, Ont., Kanada

Labai laukiamas laikraštis.

Arvydas Barzdukas

Falls Church, Virginia

BRADŪNUI NUO VOLERTO APGINTI
(„Geras kultūrinis priedas—iš baimės", *Akiračiai*, 1982, nr. 3/137)

Draugo kultūrinis priedas, tai puikus išeivijos

kultūrinio gyvenimo veidrodis—geresnio negalim norėti (nors galim norėti geresnio kultūrinio gyvenimo).

K. Bradūnas, taip ištvermingai jį redaguodamas, laikosi ir savo paties tvirtų kriterijų bei objektyvios linijos, tuo užsitarnaudamas ne kažkokių „pašnibždų" Čikagos „kultūrininkų" tarpe, o visų pagarbos ir padėkos.

Alina Staknienė

Jamaica, N.Y.

KAS REDAGUOJA „Į LAISVĘ" ŽURNALĄ?

1981 m. balandžio 5 d. New Yorko Fronto bičiuliai suruošė dr. Tomo Remeikio knygos *Opposition to Soviet Rule in Lithuania 1945-1980* aptarimą. V. Vaitiekūnas jam vadovavo ir pats pirmas, nedavęs jokių įvadinių duomenų apie autorių, kalbėjo apie 40 min. Kiti pokalbio dalyviai—Br. Nemickas, G. Damušytė ir Vl. Šakalys—pasitenkino po maždaug 10-20 minučių. Po visų pasisakymų V. Vaitiekūnas papylė knygos autoriui eilę retorinių klausimų, kiekvieną jų pradėdamas šablioniniu būdu: „Ar tikslinga . . . ?" T. Remeikiui nebuvo „duotas žodis", nors jis, kaip vėliau man paaiškėjo, kviečiamas būtų į knygos aptarimą atvykęs, net nereikalaudamas iš rengėjų kelionės išlaidų atlyginimo. Sužinojęs, kad referentų pasisakymų santraukas V. Vaitiekūnas pasiuntė *Į laisvę* žurnalui, 1981 m. gegužės 5 d. rašiau jo redaktoriui V. Rociūnui: „Kiek man yra žinoma, tai buvo pats vienašališkiausias šios vertingos knygos aptarimas (. . .) Todėl manau, kad toks 'už akių' knygos palyginti nepalankus aptarimas—tai neužtarnauta moralinė skriauda autoriui. Bandžiau oponuoti, bet pirmininkaujantis Vaitiekūnas tyčiomis netvarkė publikos, todėl pasiliko vienašališka referentų sudaryta nuomonė". Žinoma, publika nerimavo ir dėl to, kad aptarimo dalyvių pasisakymai užtruko virš poros valandų.

Liepos vidury pasirodė *Į laisvę* balandžio numeris (nr. 81), kuriame atspausdintos minėtų referentų pasisakymų santraukos, pavadintos „Vienos knygos paraštėje" (psl. 23-41). Tuo pačiu laiku, liepos 11-18 dienomis, Lietuvių pranciškonų vasarvietėje, Kennebunkport, Maine, vyko LF bičiulių studijų bei poilsio savaitė. Teko ir man joje svečiuotis (nesu LF bičiulis, o tik Lietuvių Vienybės Sąjūdžio narys). Sutikau ten ir V. Rociūną; priminiau jam savo gegužės 5 d. laiškutį dėl New Yorke daryto T. Remeikio knygos aptarimo pobūdžio ir paklausiau, ar buvo tikslinga leisti V. Vaitiekūnui piktnaudžiauti **redakcijos** vardu, padarant **pastabas** prie Vl. Šakalio atspausdintų pasisakymų apie Ribbentropo-Molotovo paktą (juk jas Vaitiekūnas galėjo pareikšti atvirame simpoziume; tuomet jam nebūtų reikėję tapti „pogrindiniu" redaktoriumi . . .). Buvo toje LF bičiulių studijų savaitėje paskaitininku ir Vl. Šakalys (liepos 14). Buvo tada įdomu stebėti abiejų *Į laisvę* redaktorių—tikrojo ir „pogrindinio"—veidų išraiškas, kai Vl. Šakalys stipriai reagavo į tokius „redakcijos" pasisakymus.

V. Rociūnas sutiko mano atsiliepimą patalpinti **artimiausiame**, t.y. rugsėjo mėn *Į laisvę* numeryje, jei rašinį atsiųsiu iki rugpjūčio 1 dienos ir neatskleisiu, kad redakcijos vardu padarytos pastabos prie Šakalio pasisakymų faktiškai yra surašytos Vaitiekūno. Atsiliepimą į „Vienos knygos paraštėje" pasisakymus redaktoriui pasiunčiau liepos 27 d. Mano straipsnelis tikrai buvo parengtas spaustuvėje rugsėjo mėn *Į laisvę* numeriui (nr. 82). Todėl sutikęs lapkričio 6 d. V. Rociūną Klivelande, Ohio, VLIKo seimo išvakarėse užklausiau, kodėl mano rašinio spausdinimas buvo **sulaikytas**. Atsakė pilotiškai: „Netilpo į tą numerį" . . . Kadangi spėjau, jog „Atsiliepimo" sulaikymas buvo padarytas Vaitiekūnui įsikišus, V. Rociūnui tada pasakiau: būsi didžiai šališkas mano kaip bendradarbio atžvilgiu, jei **į tą patį** *Į laisvę* numerį talpinsi Vaitiekūno ir kitų pastabas apie mano rašinį. Redaktorius nusišypsojęs nieko į tai neatsakė . . .

Kaip mano spėta, taip redaktorių ir padaryta. Vėliausiame *Į laisvę* numeryje (nr. 83), pasirodžiusiame šių metų vasario vidury (nors išėjimo data—Gruodis 1981) įdėtas mano 1981 liepos mėn. rašinys (psl. 28-37) ir str. „Juozo Pažemėno atsiliepimą papildant ir patikslinant" (psl. 52-57), kur rašo G. Damušytė, Br. Nemickas ir V. Vaitiekūnas. Savaime suprantama, kad jo autoriai „tegalėjo pasinaudoti mano **rankraščiu** (jo kopijas Vaitiekūnas siuntinėjo šių metų sausio mėn. pirmojoj pusėj savo bendraautoriams). Jie juk negalėjo pasinaudoti tame pačiame numeryje atspausdintu mano straipsniu, apie kurį čia pat rašo (čia, žinoma, vėl „pogrindinio" *Į laisvę* redaktoriaus juodoji ranka . . .). G. Damyšytė ir V. Vaitiekūnas savo pastabas šį kartą papildo nuorodomis į Kęstučio K. Girniaus tos pačios knygos recenziją (*Aidai*, 1981 nr. 5), skaitytojus

(tęsinys sekančiame psl.)

DĖL TŲ LENKŲ . . .

TAUTBUDO SABAKEVIČIAUS LAIŠKAS „AKIRAČIAMS"

Gerbiamieji Ponai Redaktoriai,

Va, aš, senas Lietuvos patriotas, nors ir pasivėlinęs rašau laišką į Tamstų gazietą. Vis man tie lenkai ramybės neduoda. Tuo labiau, kad paskutiniuose numeriuose ponai Gureckas ir Venclova baisiai gynė tą plėšikų gaują. Ir dar kokiu laiku! Kai lenkiškas erelis vėl bandė savo plėšrūnišką galvą užriesti! Ponai, pamislinkit, ar gali taip tikri lietuviai elgtis?

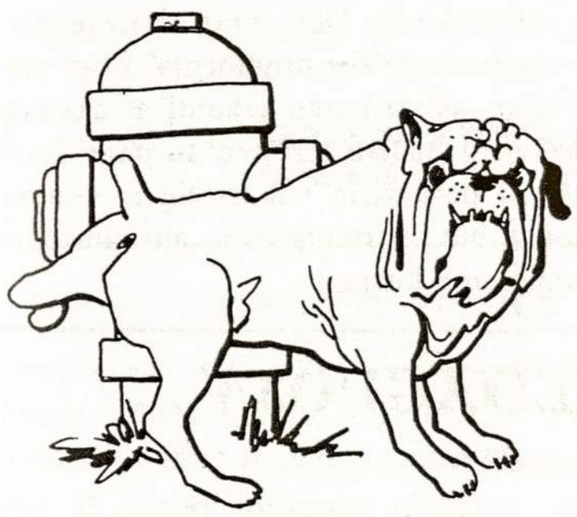

Drausmės sargyboje

Mano anukas iš Vilniaus rašė, kad ten prie pašto prieiti negalima, didžiausios eilės vietinių lenkų vis maistą į Lenkiją siunčia. Kas giminėms, kas draugams, kas kolegom, sakosi. Ir lietuviškai, šėtonai, šneka—lietuvius vaidina. Žinome mes tą „Solidarumą", lietuviškai tai „Unija" vadinasi.

Atsimenu, buvo toks Petro Rimšos medalis—nuoga liesa boba, tik lenkišku ereliu „sarmatą" prisidengus, puola lietuvaitį prie pat Vilniaus Katedros. Jis toks švarus, kaip ir dera, tautiniais rūbais apsirengęs, tik kratos, tik kratos, o ji „unijos prašo"—toks užrašas buvo. Va, ir vėl nori Lietuvai galvą apsukti, o kai apsuks, tai įžengs į gimtąjį kraštą ulonų pulkai, ant mūsų didvyrių kapo mazurką šoks. Jų klastingumui ribų nėra! Štai Suvalkų trikampyje bokštą pastatė, nuodija lietuvius savo televizija. O tie ten žiopliai žiūri. Vilniuje tų čenalų nesimato, tai į laikinąją sostinę pas bičiulius važinėja. Prieš keletą metų, sako, tiek prisikimšo, kad net traukinys prie Kaišiadorių nuo bėgių nuvirto. Daug nenaudėlių sudegė. O aš sau tyliai mąstau, ar tai ne patriotų darbas? Nenustebsiu, jei ir tą bokštą Suvalkų partizanai nugriaus.

Kiek gi gali lietuvis leisti tai tručyznai į Tėvynę sklisti?! O kai kurie ponai čia prisipažįsta, kad jaučia simpatiją mūsų priešui; mat, sako, soldotai jų laisvę smaugia. O mane tik džiaugsmas ima; gal, sakau, pagaliau tam polskam honorui galas atėjo! Dar norėčiau pasiūlyti, organizuokim, broliai, savanorių būrius lemtingam smūgiui! Tai šventai misijai ir Sovietų aršumą panaudoti negriekas, paskui, po pergalės, nuo jų kaip visada atsikratysim. Po to Vilniaus miestą atkursim. Viską, ką lenkai sulipdė nuo unijos iki 1938 m., išgriausim, ir savo subudavosim.

Čia vėl galima rusus panaudoti. Va ir ponas Rekašius matė, kaip jie gražiai Trakų pilį atstatė. Anukas tai rašė, kad vieno kampinio bokšto trūksta, kažkodėl neužbaigė. Gal plytų pristigo, gal iš tos pusės pavojus nebegręsia? Klausiau anuko, bet jis neatsakė . . .

Užsisvajojau aš, senas, laikas ir atsisveikinti, o atsisveikinant palinkėti gazietos leidėjam geros sveikatos ir supratimo, aiškinant, kas mūsų tautos priešas, o kas tikras draugas.

Tautbudas Sabakevičius

Brooklyn, New York

AKIRAČIUS galima įsigyti šiose vietose:

PARAMA, 2534 W. 69 St., Chicago, Ill., 60629

J. VAZNELIO prek. namai — Gifts International, 2501 W. 71 St., Chicago, Ill. 60629

SPAUDA — knygos iš Lietuvos — 1602 So. 48th Court, Cicero, Ill., 60650

PARISH LIBRARY, 1465 De Seve St., Montreal, P.Q. H4E 2A8

SPAUDA, 10 John St., Waterbury, Ct., 06702

S. PRAKAPAS, 49 Norseman St., Toronto, Ont., M8Z 2P7

Prašau man siuntinėti AKIRAČIUS/pratęsti prenumeratą.

Vardas ir pavardė: .....

Gatvė: .....

Miestas: ..... **Valstybė:** ..... **Zip:** .....

AKIRAČIAI
6821 So. Maplewood Ave.
Chicago, Illinois 60629

Prenumerata $ 8.00
Auka $.....
Pridedu čekį $.....

IDEOLOGIJA AR TAUTA?

(Dviejų tautos dalių nutolimą nagrinėja Guenter Gaus)

Šių minčių autorius Guenter Gaus dar neseniai yra buvęs vedėju Vokietijos Federalinės Respublikos BRD) misijos prie Vokiečių Demokratinės Respublikos (DDR) vyriausybės. Čia skelbiamos ištraukos iš jo referato, skaityto Evangelikų akademijoje Arnoldshausene ir vėliau išleisto atskiru leidiniu.

Dvi vokiečių tautos dalys, kurių viena gyvena laisvojo, daugiau mažiau kapitalistinio ūkio krašte, o kita—komunistinėje valstybėje, abi yra veikiamos tų aplinkybių, kurių veikimo kaikas nenori pastebėti. Tą dviejų skirtingų tautos dalių analizė nemaža dalimi tinka ir lietuvių tautai, nors ji daugiau negu mūro sienos padalinta į krašto gyventojus ir emigrantus.

Prie mūsų politinio įsijautimo, prie mūsų atbukimo praradimų atžvilgiu, atžvilgiu to, ką praradome per Vokietijos padalinimą, labiausiai prisidėjo šimto metų kvailystė, prasidėjusi su karo pabaiga—įsikibimas į primityvųjį antikomunizmą.

Aš nesu joks komunizmo draugas; aš neįsivaizduoju žmogaus, kuris sugebėtų jį įgyvendinti realybėje. Ten, kur tokį naują žmogų per jėgą bando sukurti, išeina prokrusto lovoje pagamintas invalidas. Vis dėlto man yra visai svetima pas mus vyraujanti antikomunizmo rūšis.

Ji lemia, tvirtinu, labiau negu visa kita, mūsų nusistatymą tautos ir valstybės klausimu, taip pat padalinimo ir DDR (Demokratinės Vokiečių Respublikos) klausimais. Ji daro mūsų politinėje laikysenoje mus beveik aklais faktui, kad ten gyvena mūsų tautiečiai. Dėl to ten mes pirmoje eilėje matome priešus, kurie—tariant pykčio persunktu žodžiu—yra pareigūnai, ir kurie beveik praradę savo tautybę. Šitam paveikslui, kurį mums piešia iš kažkur atėjęs antikomunizmas, priklauso ir vaizdas pilkos masės sukaustytųjų, kurie yra beveik nuasmeninti (išskyrus tuos, kuriems pavyko pabėgti arba kurie žuvo bėgdami). Jie kiekvienu atveju praradę tautiškumą, kadangi taip atrodydami — perdėm pilki — geriausiai tinka išreikšti mūsų siauram, primityviam antikomunistiniam nusiteikimui. Mes baiminamės DDR-os, joje matydami ne kraštą ir žmones, bet režimą su jo budeliais ir aukomis. Kas prisideda prie šio bauginančio paveikslo kūrimo, yra naudingas talkininkas tų jėgų komunistų partijoje (SED), kurios atribojimą abiejų Vokietijų yra padariusios savosios politikos centru, išplaukiančiu iš savo baukštumo ir neapykantos.

Be abejo, aš kiek paryškinu paveikslo kontūrus. Daug tūkstančių keliauja į tą kitą Vokietijos dalį, ir ne vien giminų lankyti, ir todėl ją pažįsta geriau, negu pas mus paviršutiniai ir sąmoningai tamsiais tonais ji vaizduojama. Tokiems mes dėkingi.

* * *

Atsistoję prieš alternatyvą, ar ideologija ar tauta, dažniausiai mes apsispręsdavome už ideologiją. Iškeltojo Vokietijos klausimo branduoliu, vietoje to, kas abiems Vokietijoms dar yra bendra, pasirinkdavome tai, kas mus skiria, kadangi bent atrodydavo, jog tai tarnauja Vakaruose populiariems interesams kultūriniai politiniais, o taip pat vidaus ir užsienio politikos atžvilgiais (visų tų pozicijų saldo kolkas dar neišvestas). Komunistinis SED režimas išlysdavo priekin ir mūsų sąmonėje užtemdydavo kraštą ir tautiečius anapus.

Ne tik vokiečių klausimo komplikuotumas, bet ir taikos Europoje trapumas atmeta politiką, kuri apsprendžiama ne protu, bet grubiai baltaijuodai dažytu jausmingu baugštumu. Vakarų vokiečiams tai turėtų reikšti: turi būti nugalėtas mūsų pažiūrose ir veiksmuose aštrinimas vokiečių su vokiečiais santykių iki alternatyvos—ideologija arba tauta. Jis nepateisinamas nei tuo atveju, kai vietoje ideologijos yra įstatoma mūsų laisvė. Mūsų nusistatymas DDR atžvilgiu turi būti nuideologintas. Vien tik nurodant mažiausiąją to priežastį: mes negalime vesti kryžiaus karo prieš SED, tuo nepažeisdami DDR gyventojų.

O žvelgiant iš antros pusės: kas vyksta Vokiečių Demokratinėje Respublikoje? Pirmiausia, DDR gyventojai yra pusėtinai prisitaikę prie esamų sąlygų. Jie nebėgioja visą dieną prislėgti arba įnirtę su kišenėje sugniaužtu kumščiu. DDR žmonės iš perdėtai suvisuomeninto gyvenimo puikiai išmoko rasti išeitį privačiose nišose.

Antra—DDR kaikuriais gerais, o taip pat ir blogais įpročiais ar tradicinėmis vertybėmis—perdėtai tariant—yra paskutinė buržuazinė valstybė vokiečių žemėse.

Trečia, ten žmonės labiau domisi mumis, negu mes jais. Tačiau tai dar nereiškia, kad mes ir mūsų visuomenė viskame pas juos būtų tokia populiari, kuo mes sau taip noriai pataikaujame.

Ketvirta, tautiečiai anapus turi rezervų dėl savo politinės sistemos, tačiau daugumas jų savo respublikoje mato savo valstybę, ir jei tektų susijungti, dauguma nenorėtų atsisakyti visų savo socialinių atsiekimų, kaip ten tai įprasta vadinti.

Kiek liečia nišų visuomenę, valdžios partijos pragmatikai pozityviai vertina stabilizacijos faktorių, kuris yra netolimas ir valdžios partijai. Daug gyvenimo papročių DDR-e Vakarų vokiečių akimis atrodo graudinančiai jei ne provinciališki ir senoviški, tai greičiausiai prieškariniai miesčioniški.

Tai nereiškia, kad jie apkiautę ir atsilikę. DDR žmonės kaikuriais atžvilgiais yra labiau sąmoningi, žvalūs, negu Vakarų vokiečiai. Jie turi ir vienoje nišoje labiau, kitoje mažiau išvystytą politinę klausą. Papročiai ir tradicinės vertybės (net iki pačios SED) įvairuoja, kas—tai daugiau šmaikšti nuoroda į DDR silpnybes, bet ne jos blogį—toje valstybėje padeda įžiūrėti paskutinę buržuazinę valstybę vokiečių žemėse.

Kad tai ne politine prasme, žino kiekvienas. Net ir privačiame sektoriuje tai yra perdidelis akcento pabrėžimas, kuris net tada būtų pagrįstas jei ir iš gyventojų statistikos taško, kalbėtume apie „smulkia-buržuazinius" tipus. Tačiau yra daug priežasčių, kurios tiek įtakojo, kad ten iki pat šių dienų stipriau negu pas mus išliko įprasta šeimos struktūra, tam tikras žmonių bendravimo formas priimantys ir atmetantys nusistatymai, sentimentai ir antipatijos.

Be abejo, net ir tokie DDR piliečiai, kurių nusiteikimuose taip mažai bendra su SED, yra prisidėję prie valdančiosios partijos pradėtų ir pravestų reformų, kurios dabar jau tapusios įprasta kasdienybe, kurių šaknimis mažai kas besidomi. DDR gyventojų vertybių sąvokų priklausymas nuo režimo yra tapęs mišiniu iš sąmoningos ir nesąmoningos-kritiškos distancijos bei pasinėrimo jose.

Mūsų tautiečių ten nusistatymas Federalinės Vokietijos atžvilgiu irgi yra įvairus. Kaip žinoma, jie naudojasi mūsų televizijos kultūra su jos isterijomis, melodramom, banalumais. Taip pat ir mūsų politinės kultūrinės sistemos vertybių gradacija nėra jokia paslaptis. Be abejo, mūsų ten taip vadinama BRD yra pagrindinis palyginimo mastas DDR žmonėms. Prie to prisideda—negalvodama ar ir sąmoningai—SED agitacija.

Ir pats nesilankęs Vakarų Vokietijoje, kiekvienas DDR pilietis mus pažįsta—daugiau negu mes jį—nežiūrint, kad 7 milijonai Vakarų vokiečių kasmet lankosi DDR-e. Ir tame jau yra viena priežasčių, kodėl anuose gyventojuose mes nesame tiek populiarūs, kaip kaikuriems iš mūsų atrodo. Kai dalinamasi žiniomis apie šeimas, klimpstama į beviltiškas ir keblias situacijas susipynusių Rytų-Vakarų šeimų.

Ne tik nesugebėjimas išsiaiškinti asmeninių situacijų ir tendencijų prisideda prie tikro prieštaringumo mūsų atžvilgiu. Taip pat ir įvairios mūsų viešojo gyvenimo apraiškos jiems kartais sunkiai suprantamos. Nors jie juokiasi iš savo žinių tarnybų žinių pompastiškumo, tačiau kaikurie mūsų tonai, visa kas sudaro įspūdį, kad nieko nėra gerbtina, nevieną iš jų veda ne į klausimą, ar kas nors galima, bet ar kas nors prasminga norėti. Kaikas, ką mes laikome emancipuotos politinės kultūros įrodymu, kertasi ne tik su supratimu kaip tenykštė sistema suvokia stilių, bet ir su nišų skonio mastais.

Daug intelektualų susidarę įspūdį apie Federalinę Respubliką, kad joje tebegyvos nacių įtakos. Kai kurie SED nariai—nuoširdžiai ir ne dėl agitacijos—puoselėja kapitalistinės visuomenės vaizdą, kylantį beveik ištisai iš dvidešimtųjų metų ir visai nepaisantį socialinės pažangos pokario Vokietijoje. Niekada nesutikau nuomonės, jog mes neturėję užmegzti santykių su DDR, kad tuo neprisidėtumėm prie jos vadovybės svorio padidinimo.

DDR gyventojuose yra rezervų prieš komunistinę vienos partijos sistemą, yra pykšio ir nusivylimo biurokratiniu nepaslankumu ir atsakingumo stoka; taip pat nepasitikėjimo dėl augančių darbo reikalavimų. Dažniausia girdimas nusiskundimas yra stoka judėjimo laisvės. Tačiau tai nesutrukdė plačiai išsivystyti savaime suprantamam pajutimui: tai yra mūsų valstybė. Nereikia būti DDR partiečiu, kad didžiuotis atstatymo darbais, kurie buvo atlikti sunkesnėmis sąlygomis, negu tai atliko Vakarų vokiečiai.

Pats sau pastačiau klausimą: jeigu rytoj Sovietų sąjunga atleistų vidurio Vokietiją iš savo įtakos sferos—ar Vokiečių Demokratinė Respublika poryt dar egzistuotų? Visi argumentai prieš yra akivaizdūs. Tačiau aš rizikuoju sekantį atsakymą: Daug kas pasikeistų, tačiau ten nebūtų pageidavimo, savaime būti perimtiem vakariečių ir visame kame be išimčių būti pertemptiems ant mūsiško politinio visuomeninio kurpalio.

KAS REDAGUOJA . . .

(atkelta iš 15-to psl.)

pasiekusią tik gruodžio pirmojoj pusėj. Ir vėl išlenda Vaitiekūno sugebėjimai mulkinti skaitytoją, kai jis manęs klausia: „Įdomu, kuo jis (atseit Pažemėnas) apšauks bičiulio K. Girniaus aptartus autoriaus (atseit Remeikio) subjektyvumo konkrečius pavyzdžius?" (*Į laisvę* nr. 83, psl. 53).

V. Rociūnas neišlaikė man duoto žodžio (gentlemen's agreement . . .), nors aš buvau išpildęs abi jo pastatytas sąlygas: rašinį parengiau prieš rugpjūčio 1 dieną ir jame neatskleidžiau „pogrindinio" redaktoriaus Vaitiekūno. Gal kur nors atsiliepsiu ir apie K. Girniaus nurodomus „subjektyvumo konkrečius pavyzdžius". Tačiau tą tikrai neišdrįsiu padaryti *Į laisvę* žurnale, kol jo redaktorių kontroliuoja Krikščionių Darbininkų sąjungos atstovas VLIKo taryboje.

Juozas Pažemėnas